

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Dekolonizace britské Afriky – příklad vybrané země

Případová studie Keni

Kristýna Švédová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Dekolonizace britské Afriky – příklad vybrané země

Případová studie Keni

Kristýna Švédová

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla vyjádřit svůj dík vedoucí bakalářské práce PhDr. Lindě Piknerové Ph.D. Její odborné a přínosné rady, časté konzultace a skvělý přístup, vždy s úsměvem na tváři, provázely tuhle práci od výběru tématu, přes psaní projektu až po poslední úpravy. Rovněž chci poděkovat za půjčení četných literárních zdrojů.

Paní doktorko, děkuji za báječnou spolupráci!

Kristýna Švédová

Obsah:

1. Úvod	1
2. Kolonialismus – obecná část	5
2.1 Bílý kolonizátor	6
2.2 Rozmach imperialismu	8
2.3 Britský imperialismus	9
2.3.1 Imperiální soupeření	11
2.4 Dělení afrického kontinentu.....	12
3. Dekolonizace – obecná část	14
3.1 Pojem dekolonizace	14
3.2 Krize imperialistického systému.....	15
3.2.1 Krize britského impéria v Africe.....	17
3.3 Prvopočátky boje za nezávislost	18
3.4 Vztahy mateřské země s koloniemi	19
4. Případová studie Keni – Úvodní část: Keňa v náručí Velké Británie	22
4.1 Zisk Keni a území na východním pobřeží	22
4.2 Ekonomické aktivity v oblasti	25
4.3 Od „stvoření Afriky“ k počátkům národního uvědomění.....	26
5. Případová studie Keni – Od formování nezávislosti po současnost	29
5.1 Základní charakteristika Keni	29
5.2 Koncepce národně osvobozenického hnutí	31
5.3 Vývoj národně osvobozenického hnutí v Keni	32
5.4 Hnutí Mau Mau – teroristé nebo bojovníci za svobodu?	33
5.5 Jomo Kenyatta a výsledky boje za dosažení nezávislosti.....	35
5.6 Formování státnosti.....	36
5.7 Moiův režim v Keni a přechod k demokracii	38
5.8 Politické problémy novodobé Keni	39
5.8.1 Volby 2007 a násilí	40
5.8.2 Volby 2013.....	42
5.9 Keňa v mezinárodních organizacích.....	43
6. Závěr	45
7. Zdroje	49
7.1 Literatura.....	49

7.2 Prameny	52
8. Resumé.....	55

Seznam zkratek

ACP	Skupina zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku (African, Caribbean and Pacific Group of States)
AU	Africká unie (African Union)
COMESA	Společný trh pro východní a jižní Afriku (Common Market for Eastern and Southern Africa)
EAC	Východoafrické společenství (East African Community)
EHS	Evropské hospodářské společenství
EANA	Východoafrické sdružení domorodců (East African Native Association)
HDI	Index lidského rozvoje (Human Development Index)
HPI	Index lidské chudoby (Human Poverty Index)
OSN	Organizace spojených národů (United Nations)
KADU	Keňská africká demokratická unie (Kenya African Democratic Union)
KANU	Africký národní svaz Keni (Kenya African National Union)
KAU	Africký svaz Keni (Kenya African Union)
KCA	Kikujská centrální organizace (Kykuyu Central Association)

KFA	Asociace keňských farmářů (Kenya Farmers Association)
KIM	Hnutí za nezávislost Keni (Kenya Independence Movement)
NARC	Národní duhová koalice (National Rainbow Coalition)
NPCP	Strana národní lidové konvence (National People's Convention Party)
WTO	Světová obchodní organizace (World Trade Organization)

1. Úvod

Dekolonizace států bývalých imperiálních velmocí patří k jednomu z nejvýznamnějších okruhů moderní historie. Nutno zmínit, že problematika, která se týká kolonizačního a následně dekolonizačního dění zůstává do dnešní doby hojně diskutovaným tématem nejen mezi historiky, ale také politology či odborníky na problematiku mezinárodních vztahů. Přibližně v polovině 20. století světem proběhla vlna dekolonizace, během které kolonie největšího světového hegemonu, Velké Británie, začaly toužit po volnosti a samostatnosti. Jak bylo zmíněno, vlna dekolonizace zasáhla svět, nejviditelněji však otřásla africkým kontinentem, kde velmi výrazně ovlivnila politické dění, jež často negativně postihlo chod nově vznikajících států. Dekolonizací začíná éra nových států, volnosti a touhy po modernitě, ale také éra nových konfliktů a problémů, jež je možno sledovat dodnes.

Cílem bakalářské práce s názvem *Dekolonizace Britské Afriky – případová studie Keni* je představit specifika keňské dekolonizace a ukázat její důsledky na novodobé dění v zemi, které pokračovalo po vyhlášení nezávislosti v roce 1963 a je viditelné až dosud. Ústřední tezí práce bude potvrdit, že dekolonizace měla na Keňu negativní vliv. Keňa byla vybrána především proto, že byla velmi hojně osazována britskými osadníky kvůli své dobré lokaci a především pro zemědělsky příhodnou půdu. Díky tomuto můžeme později sledovat problémy mezi domorodým a bílým obyvatelstvem, podpořené začínajícím obdobím dekolonizace. Před samotným představením Keni je ovšem zapotřebí věnovat značnou část práce Britskému Impériu jako takovému a nastínit proces kolonizace, imperiálních hodnot a dále se přesunout k obecnému deskriptivnímu popisu dekolonizace. Jak už je zmíněno v názvu práce, nejpodstatnější část práce představuje případová studie Keni, přičemž metodologické pojetí konceptu případové studie je v souladu s knihou *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace* od profesora Jana Hendla. Dalším z autorů, jenž se ve svém díle *Jak zkoumat politiku* věnuje případové studii, je docent Petr Drulák. Pro bakalářskou

práci je dále využita deskriptivní metoda, která je uplatněna zejména v prvních kapitolách práce.

Práce se skládá ze dvou hlavních částí, obecné části popisující obecné rysy britské de/kolonizace a části případové studie, které se větví na dílčí kapitoly a podkapitoly. Obecná část se skládá ze dvou kapitol, přičemž obě dvě jsou převážně popisem historických událostí, které jsou nezbytné pro pochopení řešení problematiky týkající se případové studie Keni.

První kapitola obecné části se zabývá pojmem „*kolonizace*“ a dějinných mezníků vztahující se k danému tématu. V úvodu kapitoly je vysvětlen pojem „*bílý kolonizátor*“, který byl jakýmsi symbolem celé kolonizace. Dále práce představí světový rozmach imperialismu a poté se bude zaměřovat zejména na Velkou Británii a dění spojené s tímto státem, protože právě Velká Británie je pro předkládanou práci klíčovým aktérem. V závěru podkapitoly se pomalu přesuneme do doby, kdy světové mocnosti dělily Afriku a představíme britské kolonie, především se zaměříme na oblast východní Afriky. Pro zmíněnou kapitolu jsem použila literatury zejména od zahraničních autorů, ale díky popularitě daného tématu bylo mnoho z knih vydáno také v českém jazyce. Jmenujme například Marca Ferra, Denise Judda, Paula Kennedyho. Z českých autorů stojí za zmínku historik Vladimír Nálevka.

Druhá kapitola, jež spadá do oblasti obecné charakteristiky, popisuje dekolonizační proces. Zprvu se část kapitoly bude věnovat tématu, proč vlastně koloniální systém nefungoval a co na něm bylo špatně. Dále se zaměříme na boje za nezávislost, především na oblast Afriky a postupně se přiblížíme Keni. V této kapitole rovněž bude věnována pozornost tomu, jak jednotlivá impéria nahlížela na své kolonie a uvidíme, jak na tom byla právě Velká Británie. Problematika samotné dekolonizace nebyla autory tolik diskutována jako samotná kolonizace. Pro tuto kapitolu, která hovoří o dekolonizaci, využiji především historických knih nebo internetových zdrojů. Stejně jako u kapitoly kolonizace dobře posloužily knihy Marca Ferra, nebo Vladimíra Nálevky. Autor, který se samotné dekolonizace věnoval v českých kruzích, byl docent Jan Klíma, z jehož skript i

knih, pojednávajících o dekolonizaci, jsem také čerpala. Inspirací mi byly i zahraniční odborné články, dostupné prostřednictvím databází Ebsco a JStor, či popularizační texty psané pro britský kanál BBC History.

Praktická část bakalářské práce se zaměřuje výhradně na oblast východní Afriky, konkrétně na Keňskou republiku. Pro lepší pochopení dění, odehrávající se v Keni ve 20. a 21. století, je v první části tohoto bloku popsáno, jak Velká Británie získávala Afriku a zejména její východní pobřeží. K tomu, aby se pro Británii stala klíčovým územím východní Afrika, měla své důvody a ty budou dalším neméně důležitým bodem této kapitoly. Pod „*vlajkou bílého muže*“ se práce pomalu přenese ke kořenům nově vznikajících států na území Afriky, protože dekolonizace vnesla vítr naděje do srdcí místních obyvatel, jež po dlouhá desetiletí čekali na nezávislost.

Nejdůležitějším bodem celé práce je závěrečná kapitola, jež je celá věnována Keni. Pro tuto kapitolu byly použity publikace jak knižní, tak i odborné články a další množství internetových zdrojů. Případová studie Keni se bude zabývat historickými a politickými událostmi v zemi. Budou představeny důsledky dekolonizace, jež ovlivnily aktuální dění v zemi. Jádrem kapitoly bude pomyslný sled událostí od národně osvobozenického hnutí Mau Mau po formování státnosti, v této souvislosti se práce zmíní o politických problémech, které ovlivnily chod státu, což můžeme sledovat dodnes. Prostor bude také věnován politické situaci v dnešní době.

V úplném závěru práce shrnu poznatky, jež jsem načerpala v jednotlivých kapitolách práce a odpovím na ústřední tezi práce. Krátce pojednám o tom, proč byla oblast východní Afriky pro Velkou Británii klíčovou. Dále se pokusím potvrdit myšlenku, že hnutí Mau Mau a samotný proces dekolonizace negativně ovlivnily současné dění v Keni.

Jak již bylo naznačeno, literatura se samotnému procesu kolonizace věnuje hojně jak v českých, tak i v zahraničních kruzích. Nicméně pokud se chceme podrobně věnovat oblasti dekolonizace, která je konkrétně zaměřená na

Keňu, musíme pátrat detailněji, zejména skrz zahraniční internetové zdroje a odborné články. Pro kapitoly o kolonizaci a dekolonizaci jsem využila přehledové publikace, protože cílem není podat detailní informace o těchto procesech, nýbrž obecně podat přehled a vztáhnout znalosti ke Keni. Klíčovými publikacemi pro tuto práci byla díla autorů Marca Ferra, Jana Klímy, Paula Kennedyho, Denise Judda a mnoha dalších. Ze zahraničních publikací, které je často velice obtížné sehnat v České republice, byly podnětné práce Martina Mereditha, Hildy Nissimi, Evana Mwangiho. Kladně bych zhodnotila i internetové zdroje, britskou stanici BBC se svým rozsáhlým projektem BBC History, stránky zahraničních univerzit či stránky OSN a jiných mezinárodních organizací. Závěrem bych se ráda zmínila o velice přínosné literatuře z produkce Katedry politologie a mezinárodních vztahů na ZČU, konkrétně knihy od autorského kolektivu pod vedením Davida Šance a Marka Ženíška – *Commonwealth, z perspektivy politické vědy*, přínosná byla rovněž publikace od Marka Ženíška – *Přechody k demokracii v teorii a praxi*.

2. Kolonialismus – obecná část

S pojmem kolonizace se můžeme setkávat již od starověku. Samotný termín „*kolonizace*“ se vždy vykládal velice podobně, a to jako zabírání cizí půdy neboli nabývání majetku a osidlování území novými lidmi – kolonisty. Kolonizace je velice široký termín, který přišel na svět především s prvními zámořskými objevy. Někteří autoři oponují, že za první projevy kolonizace můžeme považovat již křižácké výpravy. Lze tedy shrnout, že kolonizační cesty byly úzce spojovány s náboženským posláním, ať už hovoříme o křesťanství nebo o islámu (Ferro 2007: 11–13).

Odpověď na otázku, se kterou se můžeme setkat v mnohé literatuře „*proč vznikla kolonizace?*“ je mnohdy podobná. Kolonizace tu byla proto, aby státům pomáhala získávat nové území, suroviny a celkově ekonomický blahobyt. Nechvalně známým jevem bylo, že dobyvatelé předstíráním šíření křesťanství a civilizačních misí často maskovali obrovskou touhu obohatit se a to zejména na úkor domorodých obyvatel. K tomuto významně přispěl i francouzský filosof Montesquieu, který řekl, že cílem kolonizace je rozšiřování obchodu a ne rozvojové aktivity typu zakládání nových měst nebo nových státních celků. Vše se dělo především z ekonomických důvodů (Stamberger 1963: 6).

S kolonialismem úzce souvisí i pojem imperialismus, který bude představen v následujících kapitolách, ale nyní se podrobněji zaměříme na dělení kolonizace do různých typů. Můžeme rozlišovat následujícími tři typy (výčet zpracován dle Ferro 2006: 32–33).

1. Raný kolonialismus, jenž je typický svým dobyvačným charakterem a do světa se rozšiřoval spolu s kapitalismem, u kterého převažoval svobodný trh a konkurence.¹

¹ Typickým příkladem pro raný kolonialismus bylo dobytí Alžírsko Francií.

2. Vrcholný kolonialismus je typem kolonialismu, označovaný jako vrcholný a je nejznámější ze všech tří typů. Navazuje na průmyslovou revoluci, a tudíž do něj spadají expanzionistické politiky Francie a Velké Británie, přičemž převážně hovoříme o oblasti kolonizace Afriky.
3. Imperialismus bez kolonialismu souvisel s usazováním kolonistů bez původních záměrů. S tímto typem je možno se setkat v oblasti Latinské Ameriky.

Po výše zmíněném teoretickém úvodu do problematiky kolonialismu se nyní detailněji zaměříme na jednotlivá témata, které spadají do této oblasti. Jelikož bakalářská práce nese název *Dekolonizace britské Afriky – případová studie Keni*, bude se většina problematiky vztahovat právě k Velké Británii a východní Africe.

2.1 Bílý kolonizátor

Po celé období kolonialismu vytvářely vládnoucí elity různé teorie týkající se ras, náboženství nebo dalších neméně význačných zásad, které byly velice důležité pro tehdejší horní vrstvu obyvatelstva. Tyto teorie byly předurčeny k tomu, aby v pozitivním světle ospravedlňovaly podrobování cizích národů, území, států a jedinců, čili kolonialismus. Nejvýznamnějším propagátorem „*bílého kolonizátora*“ bylo britské impérium, v čele se spisovatelem Rudyardem Kiplingem², označovaným jako „*básník impéria*“ (Reid 2011: 134; Stamberger 1963: 188). Jak hlásalo mnoho významných osobností své doby, neevropské národy byly předurčeny k tomu, aby podlehly světovým bílým impériím. Je pozoruhodné, že ve středu vztahů bylo násilí, které evropské státy používaly, pokud byla porušována morálka³ mezi domorodým obyvatelstvem. Kipling

² Rudyard Kipling (1865-1936) byl významným britským spisovatelem a novinářem. Jako vášnivý vlastenec a proponent kolonialismu je znám dodnes. V roce 1907 obdržel Nobelovu cenu za literaturu (Reid 2011: 134).

³ Pomyslným symbolem potlačování odporu se stal rychlopalný kulomet vyvinutý Hiramem Maximem v roce 1883 (Reid 2011: 134).

s básní „*White Man's Burden – Břímě bílého muže*“⁴ vyzýval lid, aby se zajímal a zapojil se do války za budování míru (Reid 2011: 134).

Je třeba říct, že Kipling nebyl jediný, kdo se aktivně zapojoval v kampani za bílou rasu. Například v roce 1895 Sir Joseph Chamberlain prohlásil, že věří v „*britskou rasu*“ a její vliv ve světě. „*Angličan*“ měl ostatním „*podřízeným*“ národům přinášet vzor inteligence a umu. Když se tedy zpátky vrátíme k výrazu břímě bílého muže, jeho význam tkvěl v povinnosti bílých civilizovat svět. Anglický národ, jakožto předvoj „*bílých*“ v oblasti vědy a techniky, měl tomuto trendu udávat směr. Teorie bílého muže se setkává jak se zastánci, tak i s odpůrci, protože je možné sledovat, že teorie je do značné míry prostoupena rasovou nesnášenlivostí. Nicméně pro ideologické ospravedlňování tehdy pomáhaly i církve, zejména katolické, které ukazovaly správnost kolonialismu díky misiím, v nichž misionáři pomáhali rozvíjet vzdělání a orientaci k víře (Ferro 2006: 34; Stamberger 1963: 189–190).

Ospravedlněním pro britské koloniální aktivity mělo být již zmiňované křesťanství a jakási nepsaná morální povinnost šířit dané hodnoty světem. Británii tomu měla pomáhat Londýnská misijní společnost (The London Missionary Society), která byla založena v Londýně roku 1795 a jejíž zájem se upíral zejména na oblast Afriky. Je obdivuhodné, že v této době byl trend, aby každá významná země měla svoji misionářskou společnost⁵. Těmto společnostem dával požehnání mnohdy sám papež nebo významní kardinálové. V rámci britského imperiálního projektu šířil klíčové hodnoty i například lékař ze Skotska, později významný cestovatel David Livingstone. Vidíme, že misijní činnost v sobě nesla pomyslné dvě roviny. První, závazek k šíření civilizačních a morálních hodnot, viz výše „*břemeno bílého muže*“ a druhý, skrze náboženství naplňovat vlastní ekonomické a politické zájmy, které byly uplatňovány především v geopoliticky důležitých oblastech. Proto se Velká Británie často

⁴ Dostupné online: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/kipling.asp>, 23. 2. 2013.

⁵ Z dalších jmenujme např. Berlínskou misijní společnost (The Berlin Missionary Society) založenou 1823, Společnost francouzské církve evangelické (The French Evangelical Church Society) založenou 1829 či Švýcarskou protestantskou misijní společnost (A Swiss Protestant Mission) založenou 1815 (Johnston 2011: 247–249).

obracela do oblastí Afriky a pod vlajkou bílého muže se stávala světovým imperiálním hegemonem (Johnston 2011: 242–249; Piknerová 2012: 74–75).

2.2 Rozmach imperialismu

Předtím, než se práce bude zabývat konkrétní oblastí britského imperialismu, je důležité vysvětlit, co v obecné teoretické rovině znamená pojem imperialismus a kde a odkdy se s ním můžeme setkat.

Významným rysem imperialismu často bývá kompenzace prohry v různých oblastech domácí scény, jmenujme příklad Francie v období třetí republiky, kdy si imperiální dobovačnou politikou nahrazovala předešlé vojenské porážky. Dalším důležitým rysem, který je s imperialismem ztotožňován, je „*teritoriální bulimie*“ nebo též „*urputné dostihy*“, jež se projevují tím, že si mocnosti přivlastňují co nejvíce území, například v Africe (Ferro 2006: 21–22).

Imperialismus můžeme pozorovat již u starověkých civilizací, jako byl například starověký Řím. O moderním imperialismu hovoříme zhruba od poloviny 19. století, kdy byl spojován s koloniálními výboji, nicméně od koloniálních expanzí předchozích staletí se lišil především tím, že byl výrazně navázán na finanční kapitál a tudíž kolonizace nebyla jediným projevem imperialismu. Je třeba poznamenat, že zájem o ekonomickou stránku věci v souvislosti s kolonizací se objevil již dříve než v éře imperialismu, ale nebyl tak viditelný. Jako jakési kořeny imperialismu bývají označovány Zákony o plavbě z roku 1651 (Acts of Navigation)⁶, kdy byla expanze považována za věc celého anglického národa. Z tohoto můžeme vidět, že formy kolonialismu a imperialismu se velice často prolínaly. Ať už měl imperialismus různé podoby a spojoval se s dílčími faktory, jako byla kolonizace, expanzionistická politika či nikoliv, většina odborníků zastává názor, že budování impérií mělo jen jeden

⁶ Zákony o plavbě z roku 1651 patří mezi nejvýznamnější, které kdy anglický, resp. britský parlament vydal. Dovoz do Británie a jejích kolonií byl výhradně určen britskému námořnictvu, čímž postihl zejména nizozemskou konkurenci. Tyto zákony proto byly důvodem první anglicko-nizozemské války, odehrávající se v letech 1652-1654 (Ferro 2006: 29).

hlavní a nejdůležitější cíl, a sice mezinárodně a celosvětově soupeřit o to, kdo dosáhne největšího zisku (Ferro 2006: 29; Roberts 2000: 43).

2.3 Britský imperialismus

Rozvoj britského impéria můžeme brát jako jakýsi stabilizující faktor v porevoluční Anglii a později Británii již ke konci 17. století. Vytvoření impéria mělo sloužit k různým účelům. Jedním z důležitých byl například ten, že impérium zajišťovalo prostředky na pomoc středním vrstvám, které se týkaly oblastí zaměstnání v koloniálních oblastech⁷. Impérium si díky své síle také pomáhalo udržet vojenské postavení po boku tří nejvýznamnějších mocností na evropském kontinentě – Francie, Ruska a Německa. Jako velice důležitý prvek, který byl spatřován v britském impériu, bylo to, že se impérium stalo prostředkem k sjednocení Britů v otázce třídního rozdělení a pomáhalo lidu doufat v to, že díky jeho rozvoji bude Británie i v budoucnu prosperující a stabilní země (Judd 1999: 28–29).

Začátek 19. století byl pro Velkou Británii klíčový. Ve dvacátých letech Britové dosáhli světové nadvlády. K tomu, aby dosáhli světového prvenství, jim pomohlo hned několik faktorů najednou. Úspěch byl spatřován zejména v použití a propojení diplomatických jednání, obchodních transakcí a globálního nabytí finanční důvěryhodnosti. Nejdůležitějším faktorem bylo to, že se stali světovou námořní velmocí. V této době probíhala ve Velké Británii průmyslová revoluce, která pozvolně pomáhala zemi být silnější v industriální sféře. Nové průmyslové výrobky a rychlejší ekonomika byly další faktory, které pomohly Británii k postu světového hegemona. V polovině 19. století byl britský průmysl na špičce žebříčku průmyslové expanze, což byl segment, ve kterém Británie převyšovala ostatní důležité mocnosti té doby, například největšího konkurenta Francii, která za ní výrazně zaostávala. Británie se tak stala obchodní perlou světa (Kennedy 1996: 192–193).

⁷ Počty zaměstnanců v koloniálních službách mimo Británii se do konce 50. let 20. století odhadují na téměř 20 000 lidí (Judd 1999: 28).

V porovnání s ostatními mocnostmi v otázkách dobývání světa, chtěla být Británie jiná a nechtěla být výhradně vojenskou mocností, jak bylo možno vidět u Francie. Svoji sílu projevovala skrz odlišné oblasti, později výrazně typické právě pro Británii.

První z oblastí bylo námořnictvo. V tomto směru byla země světová jednička. Britské finance směřovaly především do obrovského námořnictva a rychlých a kvalitních lodí. A nebylo to zbytečné, neboť byla Británie po řadu desítek let v této oblasti nepřemožitelná. Význam moří byl celkově klíčový, protože díky mořím byly otevřeny cesty za bohatstvím a poznáním. Další z oblastí bylo rozšiřování země o nové kolonie. V počátcích impéria docházelo k obsazení klíčových strategických škrťicích bodů, což bylo pro Británii velmi typické a příznačné. Škrťicí body jsou významné díky svým výhodným geografickým umístěním. Jsou to zúžené oblasti, jimiž probíhají námořní a obchodní cesty. Mezi tyto body může být zařazen například Hong Kong, Gibraltarský průliv, Malacký průliv nebo úžina Lombok. Všechny uvedené oblasti Británie ovládla a po nějaký čas spravovala. Poslední zásadní oblastí pro budoucí rozvoj bylo finančnictví. Británie byla obratným bankéřem, s domácími i zahraničními investicemi obratně manipulovala a zdokonalovala rovněž domácí finanční instituce. Británie se stávala stále bohatší zemí. To souviselo i s obchodem, který posiloval export a upevňoval britské obchodní cesty, což se následně mohlo jevit i jako slabina, protože obchod byl to, na co země nejvíce spoléhala (Kennedy 1996: 196–200; Waisová a kol. 2007: 71–72; Wasson 2010: 195).

Kdybychom měli shrnout to, jak Británie rozvíjela svůj imperialismus v 19. století, mohli bychom konstatovat následující. Británie nejdříve obsadila klíčové škrťicí body zmíněné výše a poté se obrátila na pacifickou oblast – mezi 20. až 30. lety 19. století se zařadila celá Austrálie pod britskou vlajku. V 70. letech byly obsazeny ostrovy v Tichém oceánu. Britskou nadvládu můžeme postupem času výrazně sledovat také v britské Indii, kde na počátku 20. století bylo přítomno téměř 300 miliónů lidí. Poslední dobytelský závod nastal mezi

80. až 90. lety 19. století, kdy k sobě Británie připojila významnou část Afriky. Britské impérium na počátku 20. století tvořilo čtvrtinu pevninské části Země, na kterém bylo přítomna pětina lidské populace. Je třeba poznamenat, že v tuto dobu impérium stále nebylo na vrcholu. K tomu dochází až na přelomu nového století. K takovému rozmachu přispěly nové technologie nebo královské námořnictvo. „*Systém fungoval, protože Britové byli nemilosrdní a královské loďstvo mocné*“ (Wasson 2010: 195–197).

2.3.1 Imperiální soupeření

Následující krátká kapitola byla zařazena proto, že soupeření mezi imperiálními velmocemi byla podstata 19. století a vše bylo ovlivněno několika důležitými faktory.

Imperiální soupeření bylo často doprovázeno různými společenskými složkami. Zapojovalo se mnoho skupin obyvatelstva. Dobrodruhové, obchodníci, významní literáti i badatelé. Soupeření bylo rovněž doprovázeno médii, především tiskem, který detailně monitoroval například koloniální expanze a dění v koloniích nebo popisoval výzkumné cesty objevitelů. Tohle všechno, když se spojilo, přispělo k pozorování a debatování o mezinárodní scéně v 19. století. Velká Británie tehdy vedla konflikty s velkým rivalem, kterým byla Francie. Ta se stále snažila Británii konkurovat a předhánět se s ní v oblasti dobytých území, nicméně byla to právě Británie, která byla v té době hegemonek na poli technickém a dobytelském. Francie Británii ohrožovala zejména na africkém kontinentě. Francie nebyla jediný stát, který Británii ohrožoval. Díky tomu, že byla britská přítomnost téměř všude a velká část lodí se také plavila pod britskou vlajkou, je zásadní zmínit, že Britové měli mnoho nepřátel. Pokud by se měla rozloha britského impéria vyjádřit konkrétními čísly, kolem roku 1900 by rozloha dosahovala téměř 4 milionů km² a počet obyvatelstva, žijících v celém impériu, byl téměř 60 milionů obyvatel. Proto se právem Velká Británie označovala jako hegemonek (Roberts 2000: 54–55; Stamberger 1963: 91).

2.4 Dělení afrického kontinentu

Během několika závěrečných desetiletí 19. století si evropské mocnosti velice rychle a bez výraznějších vzájemných konfliktů rozdělily Afriku. Místní obyvatelé se snažili bránit svá území, ale nezmáhali, protože dobyvatelé přicházeli s moderními zbraněmi a početnými vojsky. Do doby první světové války byly zabrané státy v Africe často nazývány „*holými kostrami*,“ protože byly zcela ovládnuty jinými zeměmi (Iliffe 2001: 228).

Jedno ze standardních vysvětlení, proč si evropské státy v 19. století chtěly rozdělit Afriku, plyne z rivality mezi evropskými mocnostmi. Tato rivalita nebyla nic nového do té doby, než se na evropském kontinentě začaly objevovat nové státy. Hovoříme zejména o vzniku Německa v 70. letech 19. století, protože právě vznik tohoto státu, po relativním dosažení rovnováhy v Evropě porážkou Napoleona, znamenal neklid na evropské půdě. Změny v rovnováze moci vedly mocné státy k upevnění svých pozic tím, že začaly získávat území v zámoří. Náhradu za trpkou situaci v Evropě tak začaly hledat v Africe, čímž začal boj o Afriku, halžený pod roušku rovnováhy sil. Británie, Francie a Německo byli tři hlavní rivalové, kteří soupeřili o moc jak v evropské diplomacii, tak v Africe. Toto soupeření negativně ovlivnilo chod následujících událostí. Ostatní mocnosti z Evropy, omámeny touhou získat národní prestiž, se snažily dostat africké kolonie. Sice hlavními aktéry stále zůstávali Britové a Francouzi, ale postupem času se ke kolonizačnímu maratonu přidali i Portugalci, Belgičané⁸, Španělé, Němci a Italové. Boj o Afriku pomyslně potvrdila Berlínská konference⁹, která uznala nároky belgického krále pro vznik Konžského svobodného státu¹⁰ a rovněž nároky Francouzů a Britů na další africká území. Konference také rozhodla, že nárok evropského státu na určitý region v Africe bude uznán jen tehdy, pokud dotyčná mocnost bude mít nad daným územím zajištěnou kontrolu.

⁸ Ze strany Belgie, kolonizaci jako takovou nejprve podporoval pouze král Leopold, ne belgická vláda. Ta kolonizaci začala podporovat až o hodně později, než král (Reid 2011: 129).

⁹ Berlínská konference se konala mezi roky 1884-1885. Svolal ji německý císař Otto von Bismarck (Iliffe 2001: 230)

¹⁰ Konžský svobodný stát, později označován jako Belgické Kongo, později Zair.

Začal tak být uplatňován koncept efektivní okupace (Ilfie 2001: 230; Reid 2011: 129, 145).

Dalším z důvodů, proč se státy zajímaly o africká území, bylo hospodářství. Například Británie, jež byla dlouhou dobu hegemonek v oblasti obchodu, se poohlížela po nových oblastech, kde by mohla prodat svoje zboží. Ke konci 19. století, jakmile se státy Severní Ameriky a Evropy začínaly postupně industrializovat, ohrožovaly Británii v tržní oblasti. Evropané, jelikož zjistili, že už poptávka po jejich zboží není taková jako dříve, se postupně obraceli do zámoří, nejprve zejména do Spojených států amerických, následně do Latinské Ameriky a až postupem času do Afriky. Důvodů, proč evropské mocnosti zajímala Afrika, bylo mnoho. Ať už se týkaly zmíněného mocenského soupeření, obchodu nebo rasové kultury, vždy se hnaly za jedním cílem, a sice obohacením se, touhou po moci či rozšířením svého území (Reid 2011: 130–131).

Souhrnně řečeno, Afrika na konci 19. století byla územím, na kterém si vybilu svoji diplomatickou, vojenskou nebo ekonomickou energii velké množství evropských mocností. Britští političtí aktéři vůči rozdělení afrických kolonií zaujímali typicky britský diplomatický styl, nasycený klidem a moudrostí. Britové se nechovali jako kupříkladu Německo nebo Itálie, které svými nenasytnými touhami téměř ohrožovaly mezinárodní diplomatickou scénu. Britové neupřednostňovali ozbrojené konflikty ale diskuse o vytyčení hranic a území. Díky umění diplomacie Britové dosáhli mezi lety 1880–1902 impozantních zisků. K těmto ziskům patřily státy, jako dnešní Botswana (Bečuánsko), Britské Somálsko, Egypt¹¹ či Keňa – která byla považována za strategicky a hospodářsky důležitý stát, část Nigérie a Malawi (Njasko), Oranžský svobodný stát a Transvaal, Severní a Jižní Rhodesie, Súdán, Uganda, Zanzibar a vnitrozemí Zlatého pobřeží (Judd 1999: 144).

¹¹ Egypt byl oficiálně anektovaný až v roce 1914 (Judd 1999: 144).

3. Dekolonizace – obecná část

Kolonie byly pro státy, kterým patřily, velice přínosným a důležitým zájmem jak v domácí, tak i v zahraniční politice. Často kolonie přinášely státům, které je vlastnily, prestiž na mezinárodní scéně, ale i bohatství a ostatní výhody. Nicméně kolonie byla místa, kde lidé žili pod neustálým tlakem z různých stran. Domorodé obyvatelstvo bylo často utlačováno zejména kolonizátory v podobě evropských mocnářů, ale také i místními lidmi, kteří často ochotně spolupracovali s Evropany. Obyvatelstvu se nedostávalo mnoho práv a vůbec ne možnosti aktivně se účastnit politického života či rozhodovat o chodu dané země. Postupem času se touha po osamostatnění natolik zvýšila, že se pomalu světem začala šířit vlna dekolonizace. Hnutí za nezávislost vrcholilo vyvázáním se z politické závislosti na svých kolonizačních mocnostech a vznikem nových nezávislých a svobodných států.

3.1 Pojem dekolonizace

Dekolonizaci lze vysvětlit jako symbol získávání nezávislosti a osvobození národů. Tvorbu nových států lze pozorovat jako výsledek a konec dějin kolonialismu. To můžeme souhrnně označit jako globalizaci vestfálského systému, kterou chápeme jako dotvoření počtu suverénních států, jež jsou vidět na současné mapě světa. Kolonizace byla napadána a kritizována dříve než světem začala proudit vlna dekolonizace. Již od 16. století lze pozorovat různá hnutí za práva otroků. Ve Francii v 18. století byl významnou osobností Voltaire¹², který si kladl otázku, zda je nezbytné mít kolonie. Nicméně toto zpochybňování se tehdy nesesetkávalo s pochopením na straně nositelů moci (Ferro 2006: 383; Klíma 2003: 1). Dekolonizace proběhla, protože koloniální války začaly být ve společnosti neoblíbené. Na dekolonizaci je možno nahlížet také jako na produkt studené války, konflikt mezi Západním blokem a Východním (Nissimi 2006: 3–4).

¹² F. Voltaire byl významný francouzský osvícenský filosof a spisovatel. Reprezentoval humanismus 18. století. Zastával principy tolerance a byl velkým odpůrcem absolutismu. Další informace o tomto filosofovi dostupné na: <http://www.espacefrancais.com/voltaire/> (20. 2. 2013).

Většina států se emancipovala mezi lety 1945 až 1965. Keňa, kterou se práce zabývá, získala nezávislost v roce 1963. Jen od roku 1945, kdy byla založena OSN, se k této organizaci připojilo 100 nezávislých států, které předtím spadaly k různým koloniálním mocnostem. Od svého ustanovení se OSN intenzivně zajímala o dekolonizaci, o čemž svědčí i Charta OSN, která vychází z „*principu rovnoprávnosti a sebeurčení národů*.“ Dekolonizace sama o sobě často spočívala ve změně svrchovanosti, politické moci byly nahrazeny, ale je třeba říct, že například ekonomické vazby stále přetrvaly a jsou vidět dodnes (Ferro 2006: 33; OSN 2011: 261).

3.2 Krize imperialistického systému

Tato kapitola popisuje krizi imperialistického systému ve 20. století s postupným zaměřením na oblast Afriky, která je předmětem bakalářské práce, a právě na africkém kontinentu je možno sledovat proces dekolonizace a všechny její fáze.

Rozdělení Afriky evropskými mocnostmi a přeměna téměř celého kontinentu v kolonie byla důležitým mezníkem ve světových dějinách. Tímto byla také Afrika postupně začleněna do světového trhu. Nicméně nutno říct, že v období od počátku 20. století do druhé světové války, prolétly světem změny, které se výrazně dotkly i afrického kontinentu a pozvolna tak zapříčinily zprvu nevýrazné protikoloniální tendence, které později přerostly ve vlnu dekolonizace.

Protikoloniální síly přivodily krizi, která přispěla k likvidaci celosvětového koloniálního systému. Světové mocnosti se ale vyrovnávaly i s jinými potížemi, které se dají považovat za další prvky, jež připravily státy o kolonie. Těchto problémů – krizí – bylo několik a odehrávaly se v postupných fázích. Za první problém, který podlamoval světovou koloniální scénu, lze považovat období od počátku 20. století do první světové války. V tomto období bylo možno pozorovat zostřování mocenských sporů kvůli novému rozložení světa, jež vyvrcholily v podobě první světové války. V Africe se začínali

objevovat lidé, kteří toužili po zničení kolonialismu, nicméně hybné páky nebyly natolik silné, aby mohlo vzniknout důrazné protikoloniální hnutí. Žádná z těchto hrozeb však nebyla tak závažná pro evropské mocnosti, aby začaly uvažovat nad opuštěním afrických teritorií. Krize systému byla také podnícena hospodářskou krizí z 30. let nebo růstem fašismu ve státech, které usilovaly o zcela nové rozdělení světa (Lacina 1987: 85–86).

Druhé problematické období bylo viděno od konce první světové války do roku 1945. Impéria byla oslabena meziválečným obdobím a druhou světovou válkou, ekonomika států byla špatná a světem pomalu začaly hýbat diskuze s de/kolonizační tematikou. V roce 1945 započala nová éra s novým rozložením světa, ve kterém byl imperialismus 19. století považován za zastaralý a nevyhovující. Rok 1945 byl celkově nasycen koloniální tematikou. V témže roce se konal Panafrický kongres v anglickém Manchesteru, který trval na definitivním ukončení koloniální nadvlády. Mocnosti se ale přesto snažily navrhnout způsoby, jak si kolonie ponechat do budoucna, protože pro mnoho z nich byly kolonie po druhé světové válce takřka záchranou pro poválečnou obnovu. Impéria se snažila do místních politických struktur zařazovat Afričany a přenechávat jim část správy. Nicméně nacionalismus v koloniích stále sílil a drtil imperiální systém. Období od roku 1945 do roku 1960 znamenalo zakončení éry kolonialismu pro velkou většinu území Afriky. Na konci 50. let došlo k důležitým politickým změnám. Většina států pod náporem krizí v podobě domorodých hnutí, ekonomické problematiky a situace na mezinárodní scéně započala nevratný proces dekolonizace (Reid 2011: 221–224).

3.2.1 Krize britského impéria v Africe

Velká Británie jako klíčová země pro předkládanou práci se v druhé polovině 20. století potýkala s různými problémy, mezi něž patřil i vstup do Evropského hospodářského společenství (EHS). Pro zemi bylo velice obtížné nadále udržovat status světového hegemonu. Aby se v koloniích zabránilo nákladným bojům s místními nacionalisty, Británie z většiny kolonií odešla, resp. přenechala koloniím samosprávu, protože britská ekonomika se v 60. letech takřka otřásala v základech, díky následkům druhé světové války (Darwin 2011).

Během jednání o koloniální politice nebyly mezi vládními elitami v Británii – konzervativci a labouristy – přílišné rozdíly, ale vláda labouristického vůdce Clementa Attleho se snažila pozitivně a důmyslně myslet na budoucnost Británie. V reakci na to tehdejší ministr pro kolonie Arthur Creech-Jones přišel s alternativním modelem samosprávy a navrhl rozšíření Westminsterského statutu¹³ (1931) i o tzv. „barevné državy“ neboli britská území v Africe. Od roku 1946 tak postupně začalo pragmatické rozšiřování vládních mocí do jednotlivých kolonií a decentralizace. Prvním africkým samostatným státem v rámci britského Společenství národů¹⁴ se v roce 1957 stala Ghana. Britové se často snažili vést pozvolnou a nenásilnou cestu států k nezávislosti, protože jim to zajišťovalo nad jejich bývalými koloniemi stálý politicko-hospodářský vliv. I přes to se v některých regionech a státech objevily problémy, související s dekolonizačním procesem a cestou k nezávislosti. V britských koloniích na západním pobřeží protestovali proti nové ústavě, která rozdělovala zemi do tří částí, zejména nigerijští nacionalisté. Vše se nakonec obešlo bez většího násilí a v roce 1960 Britové udělili Nigérii nezávislost. V Britské střední Africe došlo ke sporům v Ugandě. Jednalo se především o etnické a náboženské spory uvnitř státu, které byly zostřeny formováním státu jako

¹³ Westminsterský statut je základním zákonem Britského společenství národů z roku 1931, který potvrdil definici statutu britských dominií, jež nepřipouštěla zásahy Londýna do legislativy některých zemí, jako byla např. Kanada či Austrálie. Dominia byla suverénními státy s vlastními parlamenty a rovnoprávnými partnery Británie (Government of Canada 2010).

¹⁴ Britské Společenství národů – Commonwealth of Nations dnes patří mezi největší a nejznámější commonwealthy. Ve formě volné konfederace spojuje 53 států světa, které byly dříve državy Britského impéria (Romancov 2008: 7).

takového, protože Uganda byla protektorátem, skládající se ze čtyř monarchií. Londýn souhlasil s ukončením protektorátu, nicméně předávání moci bylo komplikováno vnitropolitickými problémy spojenými s autonomií království Buganda uvnitř budoucího státu. Vše se vyřešilo díky volbám a v roce 1962 byla vyhlášena nezávislost Ugandské federativní republiky, v rámci níž Buganda obdržela status monarchie (Klíma 2012: 312–313; Nálevka 2004: 132–140). Jistou výjimkou z celkově klidného dekolonizačního procesu britských území byla oblast východní Afriky, konkrétně stát Keňa, se svým často až brutálním hnutím Mau Mau. Churchillovi konzervativci preferovali politické řešení tohoto konfliktu. V dubnu roku 1954 vláda ustanovila keňskou vládu, k níž velice napomohla politika státního tajemníka pro kolonie Olivera Lyttletona, jenž byl i strůjcem emancipačního procesu v oblasti černé Afriky. Následoval sled událostí za tvorbou nezávislosti, potlačení hnutí Mau Mau a od 12. prosince 1963 se Keňa mohla pyšnit statutem nezávislého státu v rámci Společenství. O rok později byla vyhlášena republika (Nálevka 2004: 132–140).

3.3 Prvopočátky boje za nezávislost

Pro mnoho lidí odlišných ras a kultur ve 20. století se stala věta „*Stali jsme se cizinci ve vlastní zemi*“ více než typickým příkladem trpkého kolonialismu. Kolonizátoři mocných impérií zabírali jejich pozemky, majetky a častokrát můžeme vidět i sklony k „zotročování“ obyvatel v podobě odnětí některých základních lidských práv. To se postupem času stalo nesnesitelnou těžkostí pro místní obyvatele, kterou nebylo možno dále snášet. Pomalu se začala rozvíjet hnutí proti Evropanům (Ferro 2006: 299–300).

Hnutí za osvobození předurčovalo a směřovalo několik konkrétních i obecných rysů. Ve světě tato hnutí vypadala různě, všude ale měla jeden cíl, a sice úplnou nezávislost. V Indii počátky hnutí za nezávislost byly spatřovány v podobě obchodníků neboli tzv. obchodní buržoazie, která pronikala do mezinárodních obchodních kruhů a tím finančně podporovala místní hnutí. V ostatních státech však elity usilující o nezávislost patřily k inteligenci nebo do

militantních složek. V Africe byla hnutí často vedena církví. V průběhu první poloviny 20. století bylo v Africe možno vidět mnoho významných „výbuchů“ proti kolonizátorům. Ty eskalovaly z různých důvodů, nicméně příčina byla víceméně vždy totožná – špatné zacházení s domorodci, vykořisťování, odvody mužů do válek, zavedení tržního hospodářství, které zničilo velké komunity. Jedno z krvavých povstání bylo možno vidět v Keni, které bude věnována pozornost v následující kapitole práce. Hnutí se zrodila zdola, často na základě náboženského charakteru. Masy lidí nejvíce toužily po tom, aby měly nějak netradičně obdařeného vůdce, lze říct i „božského charakteru“, který by je vedl v boji za svobodou (Ferro 2006: 300–304).

V Keni byl za jakéhosi „božského vůdce“ považován Jomo Kenyatta, symbol nezávislosti a politického uvědomění Keňanů. Kenyatta je stále znakem svobody a dodnes je v Keni slaven „*Den Kenyatty*“, který je dnes oficiálně uznávaným státním svátkem dle ústavy a přejmenován na „*Den Hrdinů*.“ Je slaven 20. října. Symbolika J. Kenyatty je široce prostoupena keňskou společností (The Constitution of Kenya 2010: 15).

3.4 Vztahy mateřské země s koloniemi

Pro všechny mocnosti bylo velmi důležitým bodem zahraniční koloniální politiky udržovat dobré vztahy se svými koloniemi. Na rozdíl od některých evropských mocností nebyla britská koloniální politika založena jenom na touze po zbohatnutí, ale spočívala v tom, aby mateřská země nacházela nová místa vhodná pro přesun části svého obyvatelstva a zisku nových obchodních trhů. Tato politika hrála v Británii roli již od 18. století. Podle britských politických mocnářů 19. století by kolonie měly udržovat separátní řízení, ale s tím principem, že mateřská země na ně bude neustále dohlížet a jejich vzájemný vztah bude rodinný. S tím souvisí i to, že Britové používali dva typy pro označení závislých území – *dominia*¹⁵ a obecné kolonie. Tím si velmoc alespoň

¹⁵ *Dominium* – politicky autonomní celek Britského impéria. Poprvé použito v Kanadě roku 1867, kde se Kanada de facto stala poloautonomním státem (Cesar 1985: 28–40).

částečně pojišťovala pro další léta „*přátelský vztah*“ se svými koloniemi (Cesar 1985: 28–40).

Podobně lze popsat vztah britské metropole k africkým koloniím. Ten se ovšem od konce 19. století výrazně změnil. Původní misionářské cesty dostaly novou tvář a hlavní úlohou bylo zajistit africkým koloniím a lidem kvalitní ekonomický rozvoj a tím začít budovat moderní společnost, což byl v očích Britů civilizační vrchol. Pro dobré vztahy s Afričany byly vytvořeny zákony, upravující vztahy mezi metropolí a koloniemi a dále ty, které se zabíraly rozvojovou stránkou. Británie se snažila o debatu s Afričany, přičemž samotné přípravy debat trvaly dlouhou dobu. Tento zdlouhavý proces Britové využívali k neustálému dohledu nad koloniemi (Piknerová 2012: 85).

Británie se ve své misi za utužování dobrých vztahů zaměřovala na každou zemi Afriky zvlášť, protože díky zkušenostem z předchozích let se poučila o tom, že každá země má své specifické rysy a vyžaduje tak vhodné jednání. Byly zaváděny speciální komise pro řešení konfliktů, které spory evidovaly, aby se díky nim poučily a problémy se již neopakovaly. Většina vztahů proto nevykazovala známky sporů, zejména pokud šlo o oblast západní Afriky. Jinak tomu bylo ve východní části země, kterou Britové chápali jako významný strategicko-politický zájem, protože do této oblasti, zejména Keni, proudilo mnoho bílých osadníků, kteří byli zprostředkovateli ekonomického blahobytu pro Británii. To nesli těžce domorodí obyvatelé, kteří proti bílým pořádali násilná povstání. Krutosti definitivně změnily zahraniční politiku vůči koloniím. Británie proti povstalcům zakročila za využití prostředků pro potlačení odporu a nebránila se použít tvrdé represe ve formě záchytných táborů, často srovnávaných s koncentračními tábory. Praktiky byly jednoznačně odsouzeny britským obyvatelstvem a od této doby bylo nejistě a pochybně nahlíženo na imperiální politiku. Britové se keňskou problematikou poučili a snažili si zachovávat pověst anglických gentlemanů při vyjednávacích procesech. Šlo jim především o to, aby z dobrých vztahů s bývalými koloniemi mohli nadále vytěžovat zisky. Případ Keni je typickou ukázkou toho, jak po dekolonizaci země

Keňa zůstala věrným spojencem Británie a členem Commonwealthu (Ferro 2006: 393–394; Piknerová 2012: 86–88).

4. Případová studie Keni – Úvodní část: Keňa v náručí Velké Británie

Cílem této části práce je představit prostřednictvím případové studie dekolonizaci Keni a její specifika. Jak již zaznělo v úvodu, případová studie je cílená k tomu, aby potvrdila nebo vyvrátila negativní vliv dekolonizace na formování státu a na dění v zemi od vyhlášení nezávislosti. Keňu jsem pro předkládanou práci vybrala především proto, že byla jednou z nejvýznamnějších britských kolonií, označením „perla bílé východní Afriky“ si vydobyla důležitý post ve váženosti britské domácí i zahraniční politiky. Keňa participuje na Commonwealthu a vztahy mezi oběma státy trvají dodnes. Rovněž stále můžeme sledovat interakce mezi oběma zeměmi, které se týkají britského dekolonizačního procesu v Africe a hnutí Mau Mau. Dalším důvodem, proč jsem zvolila Keňu, je její specifická geografická poloha a kvalitní zemědělská půda, či bohaté přírodní bohatství.

Praktická část – případová studie Keni se dělí do dvou hlavních kapitol. První, je zaměřena na oblast Afriky a věnuje se prvním historickým interakcím mezi Británií a Keňou, resp. východní Afrikou. V souvislosti s tím je zmíněna ekonomická stránka nebo počátky „stvoření“ Afriky. Druhá hlavní část se bude věnovat pouze Keni a modernímu formování státnosti, kde nahlédneme do politické, historické i sociální oblasti státu.

4.1 Zisk Keni a území na východním pobřeží

Afrika byla po dlouhá století pro Evropany tajemným kontinentem, jež toužili pokořit. To se jim povedlo na konci 19. století, kdy byla de facto celá Afrika rozdělena mezi evropské mocnosti v rámci tzv. rvačky o Afriku.

Dobrou strategickou pozici východní Afriky můžeme sledovat již na sklonku 18. století, kdy se vnitrozemská část této oblasti pomalu začala napojovat na obchodní cesty mezi Indickým oceánem a Arabským poloostrovem. Zatímco v tuto dobu významná obchodní komodita – otroci – výrazně ztrácela při pobřeží Atlantiku svou hodnotu, na východě tomu bylo právě naopak.

Největší poptávka na východě byla hlavně po otrocích a slonovině. Tehdejší ekonomický a obchodní systém byl obratně řízen zanzibarským sultanátem, jehož územní část zahrnovala i dnešní Keňu. Přes Keňu byl centrální obchod udržován i v 19. století, zejména díky kmeni Kambů¹⁶, kteří se stali dobrými překupníky a vyjednaváči. Po otevření Suezského průplavu v roce 1869 byla obchodní stezka Indie – Arábie prodloužena směrem na sever až k Evropanům, kteří nečekali a začali se zajímat o danou oblast, jelikož poznali její výhody a přednosti (Reid 2006: 47).

Britský vliv v dané oblasti je možno sledovat od 20. let 19. století, kde spolu se zanzibarským sultánem Britové uzavírali smlouvy o sférách zájmu. Spolu se sultanátem spolupracovali a později můžeme pozorovat i diplomacii Britů, např. v podobě návrhu britského konzulátu o zmírnění otrokářství, se kterým překvapivě sultán souhlasil (Klíma 2012: 155). Roku 1861 Britové zakoupili východní pobřeží, konkrétně pobřeží budoucí Keni, kde se ale jejich zájmy výrazně střetávaly s německými. K definitivní dohodě nad rozdělením sféry vlivu došlo v roce 1890 v rámci tzv. britsko-německé dohody, někdy též Helgolandské dohody, která uznala Tanganiku jako německou kolonii, a na oplátku Němci rozhodli, že nebudou zasahovat do oblasti britské Keni. Rovněž se Německo ve prospěch Británie vzdalo Zanzibaru a učinilo tím výrazný ústupek ve východní Africe. Nicméně Němcům byl „výměnou“ podstoupen ostrov Helgoland v Severním moři.¹⁷ Od této doby se tedy zanzibarský sultán musel podřizovat britské koruně (German History: nedatováno).

¹⁶ Kmen Kamba zůstává dodnes významným kmenem v Keni o celkovém počtu téměř 2.5 milionu příslušníků. Obchod a zemědělství jsou stále jejich primárními aktivitami. Doposud se snaží udržovat své tradice a rituály. Další pozoruhodná specifika kmene jsou dostupná na: <http://www.unhcr.org/refworld/topic,4565c22544,45744f482,3ae6ad3a0,0,IRBC,,KEN.html> (25. 2. 2013).

¹⁷ Do roku 1890 spadal ostrov Helgoland pod britskou korunu. Na základě Helgolandské smlouvy byl vyměněn za ostrov Zanzibar (původně německý), jenž byl strategicky výhodnější pro Británii. Proti tomuto de facto ústupku vůči Británii, který do jisté míry „stahoval“ německý vliv z východní Afriky, se v Německu zvedla vlna národních protestů. Smlouva je v celém znění dostupná na: http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/eng/606_Anglo-German%20Treaty_110.pdf (7. 3. 2012).

Strategické postavení Keni v oblasti východní Afriky bylo pro Brity enormně důležité, protože díky zisku této oblasti tak získali ulehčený přístup do Súdánu¹⁸, jenž byl rovněž strategicky důležitý, a to především díky své poloze, která zajišťovala kontrolu cesty na sever – do Egypta a na jih – do Keni a nitra Afriky (Boddy – Evans 2013; Klíma 2012: 169).

Razantní obrat směrem k Africe nastal v 70. letech 19. století, kdy evropské mocnosti začaly prosazovat zahraniční expanzivní politiku. Evropané podmanění afrického kontinentu ospravedlňovali zejména ekonomicky, „vědeckými“ tvrzeními o nadřazenosti bílé rasy a civilizačními misemi k zaostalým, nekultivovaným národům. Počátkem 20. století si tak Evropané rozdělili většinu afrického kontinentu.

Británie byla jednou z nejdůležitějších koloniálních velmocí. Rostoucí britský zájem o oblast východní Afriky můžeme zaznamenat na konci 19. století, kdy svou činnost na území východní Afriky zahájila Imperiální britská východoafrická společnost, která pod britskou vlajkou obsazovala území a spravovala oblasti. Dne 1. 7. 1895 bylo území, ležící východně od Ugandy – pozdější Keňa, prohlášeno za protektorát nesoucí název Britská východní Afrika. Britové ve vlastním zájmu poslali do oblasti prvního guvernéra Sira Arthura Hardinga, který byl pověřen založením formální britské administrativy (State House Kenya 2012).

Královskou korunní kolonií se Keňa stala v roce 1920. Na otázku, proč Britové toužili zrovna po této oblasti, odpovídají následující skutečnosti. V oblasti budoucího státu Keňa byla kvalitní a úrodná půda a Britové do budoucna počítali s obsazením právě této půdy výhradně bělošským obyvatelstvem. Pro pohodlnou správu území proto začali s výstavbou železnice, spojující nejdůležitější body. Rokem 1902 nastalo obsazování keňské vysočiny britskými farmáři, kteří dostávali enormní pozemky téměř na neomezenou dobu. Domorodé obyvatelstvo ze své půdy dostávalo jen minimální zlomek a půda

¹⁸ Britská kontrola nad Súdánem, Keňou a obecně celým východním pobřežím spadala do „projektu“ Cecila Rhodese, který chtěl vytvořit jistý pás „Britské Afriky“, táhnoucí se východním pobřežím od Kapského Města po Káhiru (Klíma 2012: 194-196).

mnoha kmenů byla zabavena. To je považováno za jakýsi prvopočátek nenávisti vůči kolonistům – britskému obyvatelstvu (Klíma 2012: 194–196; Mwakikagile 2007: 16–17).

4.2 Ekonomické aktivity v oblasti

Veškeré kolonie nebo oblasti řešily zásadní otázku, která se týkala zejména hospodářství, a to jestli bude závislé na rolnické výrobě, na bílých farmách či plantážích, na těžební oblasti nebo na kombinaci těchto prvků. Málokdy hospodářství vzniklo předem dobře rozmyšleným plánováním a rozvoj tohoto sektoru byl většinou vložen do rukou soukromého podnikání. Každá z kolonií byla v závěru začleněna do světového hospodářského systému a specializovala se na výrobu a dodávky komodit, kterými disponovala¹⁹ a měla pro ně dobré podmínky pěstování nebo například těžby (Ilfie 2001: 245).

V oblasti východní Afriky (na území Keni) bylo hospodářství spravováno skrze osadníky. Tržní plodiny a jejich produkce byly v rukou převážně bílých osadníků nebo byla produkce organizována pomocí plantážního systému, který spolufinancovala Británie. Plodiny se pěstovaly pro podporu britského obchodu za cílem pomoci rozvinout místní africkou společnost. Usnadnění obchodu měla napomoci transformace dopravní sítě, která měla v Keni podobu železnice, jež vedla z Mombasy do Kisumu. Výstavba železnice propojila vnitrozemí s Indickým oceánem a vedla přes Keňskou vysočinu, což byla hospodářská „zásobárna“ oblasti (Reid 2006: 164).

Usazování osadníků v Keni bylo natolik žádané, že britská koloniální správa jej velmi podporovala a dokonce dotovala. Opět zde hrála velkou roli železnice, která přesunula hlavní sídlo politické správy a komunity osadníků z pobřežní oblasti do oblasti úrodné půdy poblíž vysočin – do Nairobi. Oblast vysočin se stávala velmi žádanou mezi osadníky. Ti bohužel nemohli hledat

¹⁹ Tohle lze souhrnně označit jako: „Teorie komparativních východ.“ Princip byl poprvé představen v 19. století, ekonomem Davidem Ricardem. Teorie je založená na tom, že každá země se má specializovat na produkci výrobků, které jsou pro ni nejvýhodnější (Costinot – Donaldson 2012: 453–458).

spojence a pomocníky v domorodcích, protože většina místních kmenů byla spíše pastevecky zaměřená a nezabývala se velkou zemědělskou produkcí. Proto od doby, co byla dokončena železnice v roce 1901, koloniální správa poskytovala finance, osivo a zemědělské náčiní britským osadníkům na zakládání farem. Díky této podpoře přišlo do oblasti Keni mnoho britských občanů, mezi nimi aristokraté, dobrodruzi a misionáři, kteří tímto vytvořili jednu z nejdynamičtějších a nejaktivnějších bílých komunit v Africe. Osadníci vykoupili nejúrodnější půdu z vysočin od kmene Kikujů, jenž bude později nejdůležitějším strůjcem povstání vůči Britům, a plantážní systém započal. Prosperita hospodářství tkvěla v obrovských plantážích, na kterých se nejvíce pěstoval čaj a káva. Tyto komodity byly určeny pro export do mateřské země a odtud na světové trhy (Lacina 1987: 258; Reid 2006: 168–169).

Domorodí obyvatelé začali být vyloučeni jak z politického, tak z ekonomického života a tím stále narůstala moc osadníků ve všech sférách země. Od konce druhé světové války v roce 1945 nabývali osadníci velkou moc, která byla o mnoho větší než před válkou. Přímý vliv na to měla zmiňovaná válka, protože v její době bylo v Keni vytvořeno vládní těleso složené z osadníků, označované jako Asociace keňských farmářů (Kenyas' Farmers Association), jež bylo začleněno do státního rámce jako legitimní vládní instituce v rámci koloniálního státu (Throup 1985: 400). Afričané postupem času byli zatlačováni do pustin, kde je negativně postihovaly nemoci typu malárie a jiné kruté nástrahy divočiny.

4.3 Od „stvoření Afriky“ k počátkům národního uvědomění

Velká část území Afriky, na kterém se rozkládaly koloniální útvary, toužila po rychlém dekolonizačním procesu a nezávislosti. Místní nacionalistické elity neočekávaly, že se na některých místech cesta k samostatnému státu změní v násilný a velmi problematický sled událostí. Samotné „stvoření“ Afriky dostalo podobu, jakou známe z konce 19. století, kdy si evropské mocnosti koloniálně rozdělily kontinent a snažily se o jeho přeměnu podle evropských představ, o

čemž se později přesvědčily, že ne všude fungovalo. Nicméně Afrika byla podrobena, zmapována a ovládnuta (Reid 2006: 231–232).

Označení Keňa resp. kolonie Keňa (Kenya Colony) v roce 1920 oficiálně nahradilo původní název protektorátu – Britská východní Afrika. Ještě před samotným přejmenováním státu byla pro obyvatele Keni zavedena povinná pracovní činnost, která spočívala v povinnosti odpracovat polovinu roku, a to buď na farmách, nebo ve stavebnictví za neúnosných podmínek a nepatrných finančních odměn (State House Kenya 2012).

Domorodci nesměli pěstovat kávu²⁰ a byl jim zakázán pobyt v bělošských oblastech, pokud neměli povolení, což bylo vydáváno zřídka. Na těchto příkladech mohou být spatřovány první známky nadřazenosti bílé rasy, na kterou se později budou odvolávat místní nacionalistické elity při svém dekolonizačním úsilí. Samotná kolonizace výrazně posilovala politiku rasové segregace, zejména v ekonomické oblasti, kdy bylo bělochům umožněno vlastnictví nejlepší zemědělské půdy a tím dosáhli naprosté nadřazenosti. V roce 1920 získali bílí osadníci v Zákonodárné radě polovinu křesel a druhá polovina byla přenechána úředníkům koloniální správy. Až do roku 1924 byly vysoké výkonné orgány spravovány bílým obyvatelstvem spolu s několika zástupci Indů a Arabů²¹. Postupně nastalo vyvlastňování velkého množství pozemků a úrodné půdy, které vyvolalo obrovské vlny odporu od kmene Kikujů, kteří roku 1921 založili Východoafrické sdružení domorodců (EANA), jež mírovou cestou žádalo půdu a odpovídající mzdy. I přes mírový nádech hnutí Britové ostře zakročili a hnutí potlačili. Následoval vznik dalších organizací,²² které byly často rozpuštěny v obavách z násilností a protestů proti bílým menšinám (Klíma 2012: 249–250). Odcizením půdy se v Keni prohlubovala sociální krize, která vedla k radikalizaci spodních vrstev domorodého obyvatelstva, jež obrátily svůj odpor k bílé

²⁰ Pěstování kávy bylo v Keni považováno za výsadu velkých společností a bílých farmářů a pro domorodce z toho plynul zákaz pěstování, aby tak nekonkurovali osadníkům (Klíma 2012: 249–250).

²¹ První zástupce černošského obyvatelstva byl do zákonodárné rady vpuštěn až v roce 1944 (Klíma 2012: 249).

²² Důležité bylo Ústřední sdružení Kikujů (KCA), které bylo vytvořeno namísto původní EANA mezi lety 1924 – 1925. Od 30. let tohle sdružení – stranu vedl J.Kenyatta, díky kterému se proslavilo (Klíma 2012: 249–250).

koloniální správě a vůbec všem bílým osadníkům, jež na území Keni žili. Tímto je možné sledovat nenávist k bílé rase a touhu po svobodném africkém státě, který bude nezávislý na bílé rase a Velké Británii.

5. Případová studie Keni – Od formování nezávislosti po současnost

Závěrečná a klíčová kapitola této práce se bude zabývat novodobým děním v Keni, a to zhruba od poloviny 20. století do současnosti. Od obecných faktografických informací se přeneseme k národně osvobozeneckému hnutí v Keni, jež bylo jakýmsi plamenem v dekolonizačním úsilí. Po získání nezávislosti bude představeno první formování státnosti a následně budou nastíněna fakta a události, které zaplnily moderní politickou scénu Keni.

5.1 Základní charakteristika Keni

Keňa patří k významným státům východní Afriky, známých především pro svoji koloniální minulost. Keňa se nachází ve východní Africe a na východě je ohraničena Indickým oceánem. Díky historickému formování ve 20. století se jejími sousedy staly Tanzanie, Uganda – se kterou má společnou nejdelší hranici, Etiopie a Somálsko. Posledním sousedním státem se v roce 2011 stal Jižní Súdán, který se osamostatnil od Súdánu, dříve významné britské kolonie. Hlavním městem je Nairobi, které je důležité v oblasti průmyslové výroby (CIA 2013). Obyvatelstvo, jehož počet odhaduje Organizace spojených národů k roku 2011 téměř na 40,5 miliónu²³, je rozděleno téměř do 40 etnických kmenů, jež svojí přítomností vždy ovlivňovaly utváření a později chod státu. K největším z etnik patří Kikujové, kteří tvoří téměř 22 % populace. Mezi další významné kmeny se řadí Luhyové, Luové a Kambové²⁴. Díky velké etnické roztržitosti země, která vždy hrála důležitou roli nejen v politické sféře, je možno sledovat i velké množství jazyků. Oficiálními jazyky v Keni zůstávají angličtina a svahilština a dále pak tři velké jazykové rodiny, do kterých se řadí většina místních kmenů (Library of Congress – Kenya 2007: 7).

Keňa patří k problematictějším státům Afriky především díky etnické heterogenitě, ale ne takových rozměrů, jako je např. DR Kongo, Somálsko atd.

²³ Dostupné online: <http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/population.htm> (9. 3. 2012).

²⁴ Zajímavé je rovněž sledovat rozložení jednotlivých kmenů v zemi: Kikujové a Kambové osidlují úrodnou oblast vysočin, Luhyové jsou v západní části státu a Luové osidlují oblasti kolem řek (Library of Congress – Kenya 2007: 7).

Na druhou stranu je Keňa velice významná v zemědělské produkci, neboť se zde pěstuje káva, čaj nebo cukrová třtina. Keňa na rozdíl od ostatních států získává peníze z turismu, jež je v zemi hojně rozšířen, a to díky přílivu zahraničních cestovatelů. I přes tyto indikátory patří země k chudým státům světa. Pokles, který zaznamenala keňská ekonomika v roce 2008, byl způsoben velkou vlnou povolebního násilí, jež výrazně oslabilo turistický průmysl, který se řadí mezi nejvýraznější ekonomickou pomoc zemi (MZV 2012). Násilí, jež komplikuje sociální a ekonomický rozvoj v zemi, postihuje Keňu především v době voleb. Mezi další faktory, zpomalující rozvoj, patří i terorismus, zejména islámský, napojený na somálské ozbrojené bojovné skupiny. Z tohoto výčtu lze víceméně konstatovat, že Keňu můžeme řadit mezi tzv. rozpadající se státy²⁵. V roce 2012 Keňa obsadila 16. místo ze všech hodnocených států. První místo obsadilo Somálsko následované Demokratickou republikou Kongo (Foreign Policy 2012).

Přestože je Keňa považována za silnou ekonomiku východního pobřeží Afriky, je ekonomický růst brzděn korupcí a nízkými investicemi do rozvoje infrastruktury. Souhrnně lze tedy říct, že hospodářský vývoj je doslova ovlivňován politickým děním v zemi. Výše HDP pro rok 2012 dosahovala míry 1800 dolarů na osobu a rok (196. místo ve světě), což je v porovnání s ostatními africkými státy relativně dobrý výsledek. Podle indexu lidského rozvoje (HDI) se Keňa k roku 2012 umístila na 145. příčce ze všech států světa. Tento index je měřen podle tří základních dimenzí lidského rozvoje – délka a kvalita lidského života, vzdělání a životní úroveň (International Human Development Indicators 2012). Dle dostupného Indexu lidské chudoby (HPI) z roku 2008 Keňa obsadila 60. místo z celkem 108 rozvojových zemí světa. Index lidské chudoby je rovněž měřen na základě několika indikátorů, mezi něž můžeme zařadit negramotnost dospělých, nedostatečný přístup k pitné vodě nebo dětskou podvýživu (Human Development Report 2008).

²⁵ Za rozpadající se (rozpadlé) státy můžeme považovat ty, kde vláda nedokáže uspokojit základní potřeby svých obyvatel a nemá kontrolu nad celým svým územím. Časopis Foreign Policy každoročně uvádí pořadí rozpadlých států, které je stanovené na základě dvanácti sociálních, ekonomických a politických ukazatelů - příjmová nerovnost, porušování lidských práv, ekonomický pokles, legálnost a efektivita státních struktur aj. (Waisová a kol. 2007: 88–89).

Díky výše uvedené charakteristice státu Keňa se dá usoudit, že socioekonomický rozvoj země není nejvyšší, ale ani nejnižší. Stát má své problémy a balancuje někde uprostřed v rámci tabulek s hodnocením rozvojových zemí světa. Rozvojový potenciál spatřujeme především ve vývozu zemědělských produktů jako je káva či čaj nebo v turistickém průmyslu. Nakolik se na těchto problémech podepsala dekolonizace státu, o tom bude pojednáno v následujících kapitolách.

5.2 Koncepce národně osvobozenického hnutí

Hybnou silou emancipace národů v Africe bylo panafrické hnutí, často označováno jako panafricanismus, který je možno považovat za ideologii dekolonizace především v britských koloniích. Tento ideový směr a později hnutí usilovalo o sjednocení Afričanů a o osvobození celého kontinentu od koloniální nadvlády (Ferro 2006: 322).

Koncept vznikl původně v Americe mezi otroky, kteří usilovali o návrat do Afriky²⁶. Hnutí bylo podpořeno zejména intelektuálními osobnostmi, jako byl W. E. B. Du Bois²⁷, nebo dalšími předními umělci. Umělci k hnutí přistupovali čistě nepoliticky, nicméně africké elity, představitelé národně osvobozenického hnutí v Africe ze zemí, které byly ovládané Brity, chápali panafricanismus jako ryze politické smýšlení. Pro J. Kenyattu v Keni nebo K. Nkrumaha v Ghaně byl panafricanismus ideovou zbraní zejména při překonávání etnických bariér. Hlavním cílem hnutí bylo nechat vzniknout jakýmsi „*Spojeným státům africkým*“ s vlastními, ale jednotnými politickými, vojenskými, ekonomickými či kulturními institucemi. Tyto myšlenky se z počátku zdály být velmi nadčasové a pozitivní pro africký kontinent, nicméně postupem času se ukazovalo, že nikdy nedojde k naplnění primárních cílů panafricanismu, a sice dojít politické jednoty kontinentu. Ideály hnutí se často dostávaly do sporu s etnickými skupinami a

²⁶ Přesně tímto způsobem vznikla Libérie v roce 1847, za pomoci USA, s úmyslem vytvořit svobodnou zemi (CIA 2013).

²⁷ W. E. B. Du Bois, byl významným americkým bojovníkem za lidská práva, panafricanista. Zúčastnil se 1. Panafrického kongresu v Londýně a několik dalších jich sám organizoval. Další zajímavé informace jsou dostupné na: <http://www.naacp.org/pages/naacp-history-w.e.b.-dubois> (10. 3. 2013).

bylo téměř nemožné je šířit do zemí severní Afriky, či subsaharských oblastí. Panafricanismus byl totiž záležitostí především anglofonních oblastí, a proto v severovýchodních částech kontinentu narážel na nesnášenlivost vyvolávanou panislamismem, panarabismem nebo frankofonní koncepcí *négritude*²⁸. Z druhé strany lze na odmítání panafricanismu nahlížet spíše jako na rivalitu a odmítání mezi vůdci. Panafricanismus dosáhl jistých kladných výsledků, např. v oblasti spolupráce za dovršení dekolonizace, nicméně postupem času ztratil dynamiku (Lacina 1987: 138–140). Jako takový nevymizel, nýbrž se transformoval dle aktuálního světového vývoje a afrických potřeb, takže později můžeme sledovat přerůstání panafricanismu do koordinace úsilí afrických států k vytvoření Organizace africké jednoty a dále Africké unie (Klíma 2012: 224).

5.3 Vývoj národně osvobozenického hnutí v Keni

Již od prvních velkých kolonizačních vln britských osadníků v oblasti keňských vysočin bylo zřejmé, že s největší pravděpodobností v budoucnu vypukne konflikt, který se nebude líbit ani bílým osadníkům, ani místním Afričanům. Neuplynulo mnoho let od roku 1903, kdy první britští farmáři vzali neúrodnější půdu kmeni Kikujů a mnoha dalším, a objevila se první vlna vzdoru vůči „*cizincům*“. První hlasité vlny nenávisti k osadníkům se projevovaly již od roku 1920, když Afričané protestovali proti rasové nespravedlnosti, nesnášenlivosti nebo například proti zabírání „*vlastní*“ půdy. Nicméně v tuto dobu jejich volání ještě nebylo vyslyšeno (Mwakikagile 2007: 17).

Jak již bylo zmíněno, od 20. let se formovala různá protestní hnutí, jež byla namířená proti bílé koloniální správě, a to kvůli nechvalně známým upřednostňováním práv bílých osadníků. Jako první národní hnutí ve východní Africe vzniklo hnutí označované jako Africký svaz Keni (KAU), které bylo typické svým hojným zastoupením členů z kmene Kikujů. Od roku 1947 bylo

²⁸ Všechna tato hnutí vznikla za účelem sjednocení zemí, které spojuje např. náboženství. Panarabismus usiloval o sjednocení zemí arabského světa. Hnutí *négritude* vzniklo na počátku 20. století ve Francii, jako reakce na francouzskou koloniální politiku kulturní asimilace. Proto se hnutí rozšířilo především mezi frankofonní kolonie v Africe (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2010).

KAU vedeno J. Kenyattou. Během následujících 16 let se britská koloniální správa vyrovnávala se silným národně osvobozeneckým odporem, který se domáhal politických práv a nezávislosti své země Keni (Ženíšek 2008: 94).

5.4 Hnutí Mau Mau – teroristé nebo bojovníci za svobodu?

Hnutí Mau Mau je považováno za symbol dekolonizace v Keni. Ač je zobrazování hnutí v literatuře a tisku do jisté míry sporné, cíl, za kterým hnutí vzniklo, byl nesporný a pevně daný. Díky dekolonizačnímu procesu na africkém kontinentu se dožadovali i občané v Keni po znovu nabytí svých práv a zejména po svobodné vlasti. Již na konci 40. let 20. století se začaly v Keni formovat první tajné organizace namířené proti koloniální vládě, z čehož měly koloniální správci velké obavy. První zmínky o hnutí přicházely z provincie Rift Valley (Oblast Velkého zlomu), kde se utvářely odbojné skupiny z pracovníků na farmách, kteří z velké většiny byli členy kmene Kikujů. Mau Mau vnášelo do politických kruhů velké obavy. Od roku 1952 do roku 1963 mělo hnutí Mau Mau v podvědomí Britů jednotnou oficiální negativní interpretaci, z čehož můžeme vyvodit onen strach mezi koloniální administrativou. Západ do roku 1960 hnutí nepovažoval za nacionalistické, nýbrž za radikalistické. Bylo líčeno jako násilný a zkažený kmenový kult, který upřednostňoval nespoutané emoce před zdravým rozumem. Hnutí Mau Mau bývá často označováno jako produkt bílé koloniální společnosti v Keni (Berman 1991: 182–186).

Mau Mau zuřilo od počátku 50. let²⁹ a lze jej charakterizovat jako protikoloniální hnutí, které vedlo partyzánskou válku proti britské koloniální správě. To vedlo představitele vlády v Londýně k vyhlášení výjimečného stavu, jež trval mezi lety 1952 až 1960. V Londýně ohledně situace v Keni panovala doslova hysterie, která se projevila u soudního procesu s J. Kenyattou, který bude popsán v další kapitole. Hysterie byla zvyšována činností novinářů, kteří sbírali

²⁹ Autor D. Judd uvádí faktor, který dle něj vedl až ke vzniku hnutí Mau Mau. Faktorem je konfrontace mezi křesťanskými misionáři a Kikují v období 1920 až 1930, kdy se misionáři ostře vyhradili proti ženské obřízce. To se nelíbilo kmeni Kikujů, který požádal misionáře, ať se jim nevměšují do jejich záležitostí, protože africké tradice se liší od evropských. Vláda Keni tuto praxi oficiálně zakázala až v roce 1982 (Judd 1999: 200–201).

svědectví o dění v Keni ³⁰. Nicméně některé příběhy pramenily z těžko popíratelných pravd. Spisovatel Graham Green, vyslaný deníkem *The Sunday Times*, barvitě popsal mrtvá těla, která v Keni viděl. Lidé byli zbaveni života často drastickými metodami v podobě vyvrhnutí nebo odříznutí některých částí končetin. Další hrůzy, které přicházely z Keni, typické pro hnutí, se projevovaly při obřadních přísahách, kdy: „*Veřejný styk s ovceři a dospívajícími dívkami byly běžným rysem těchto ceremonií...*“ (Judd 1999: 363–364). Když se Londýn dozvěděl o těchto těžko akceptovatelných činech, není divu, že hnutí, Kikuje a další představitele spojené s Mau Mau, nelítostně odsoudil. Zde je na místě zdůraznit, že některé informace o vraždách, jsou často neúplné, bez autora a může proto docházet k jejich dezinterpretaci.

Hnutí bylo tedy podle Britů třeba potlačit, díky čemuž začalo docházet k brutálním represím. O těchto činech se dlouhou dobu jen mlhavě spekulovalo, Londýn se k některým svým rozsudkům vyjádřil teprve nedávno. To, že bylo hnutí Mau Mau třeba „*umravnit*“, se jevílo jako adekvátní a bylo na místě. Nicméně angličtí gentlemani, spojování vždy s výbornou diplomacií tentokrát selhali a situaci takřka nezvládli. Celkem poklidné soužití mezi britskými osadníky a domorodci v kolonii Keňa se ke konci přítomnosti britského impéria v zemi zvrhlo v brutální vnitrostátní konflikt. Ozbrojené složky britské armády a koloniální správy pozatýkaly a odsoudily mnoho tisíc lidí, pro které byly vytvořeny jisté „*pracovní tábory*.“ Je mnoho svědectví, která vypovídají o nelidských metodách využívaných v těchto táborech, kde mučení bylo na denním pořádku. Někteří autoři se dokonce přiklánějí k označení „*genocida*“ pro britské násilnosti (Ogot 2005: 49–501). Celkové statistiky vypovídají za vše. V období výjimečného stavu mezi lety 1952 až 1960 zemřelo 95 Evropanů, 2000 loajalistů a 11 503 (!) keňských rebelů. Přes 80 000 lidí spojených s hnutím Mau Mau bylo uvězněno do pracovních táborů (Mwangi 2010: 88).

³⁰ Autorka A. L. Hofmeyer, která se svojí rodinou vyrůstala v Keni, popsala ve své knize „*Překročit násilí*“, brutální činy hnutí Mau Mau. V kapitole „*Tragédie*“ líčí ozbrojené gangy Mau Mau, jak zavraždili jejich kuchaře, kterého: „*rozpárali, pověsili na strom a vnitřnosti vyvrhli*“. Líčí také, že hnutí nebylo vždy nepřátelské a před rokem 1952 se osadníci se členy kmene Kikujů normálně přátelili (Hofmeyer 1994: 85–90).

Někteří autoři se přiklánějí k názoru, že Mau Mau bylo a je považováno za symbol statečnosti obyčejných lidí a odhodlanosti odtrhnout se od koloniální nadvlády a získat svobodný stát. Každá doba v dějinách Keni interpretovala hnutí jinak, ale od roku 2000 docházelo k postupné rehabilitaci vnímání hrdinů a symbolů z doby hnutí, protože Mau Mau bylo primární událostí keňské dekolonizace. Dnes je symbolika Mau Mau prostoupena hudebním průmyslem, v němž vzniká hudba s tematikou Mau Mau. Dalším z odvětví, které hnutí zasáhlo je textilní průmysl, kde se vyrábí trička s potiskem hrdinů. Vláda tohle podporuje, jelikož chce, aby se lidé vyjadřovali k historii Keni (Mwangi 2010: 87–109). Přestože hnutí bylo krvavě potlačeno, bylo rozhodujícím pro další politický vývoj v zemi. Británie se nakonec uchýlila k umírněnosti, protože si uvědomila, že mít dobré vztahy s bývalou kolonií pro ni bude nadále výhodné. Situaci se proto rozhodla řešit v podobě možnosti kandidování Keňanů do Legislativní rady a upravení ústavy pro vznik černošských politických stran.

5.5 Jomo Kenyatta a výsledky boje za dosažení nezávislosti

Jméno Jomo Kenyatta je jedním z nejdůležitějších jmen v historii Keni. Nicméně na tuhle osobnost můžeme nahlížet jako na další sporný bod v dějinách země, přičemž zejména v 50. letech byla světu přednášena různorodá tvrzení o muži jménem Kenyatta.

Kenyatta se narodil roku 1896 a za své vzdělání vděčil misionářům skotské církve, kde si mohl vyzkoušet nejrůznější zaměstnání ještě před tím, než se stal generálním tajemníkem Kikujské centrální organizace (KCA), skupiny, která byla založena kikujskými nacionalisty, bojujícími za majetková práva. V roce 1929 se vydal do Londýna obhajovat pozemková práva Kikujů, avšak jeho snaha se nesečkala s úspěchem. Na to odjel studovat do Ruska do Moskevského revolučního institutu, který byl určen pro koloniální zástupce a následně také vystudoval ekonomii v Londýně. Po válce se vrátil zpět do Keni, odhodlaný věnovat se nacionalistickým snahám. V roce 1947 se stává představitelem KAU, národního hnutí s dominantním zastoupením Kikujů.

V průběhu následujících několika let opakovaně docházelo ke sporům mezi Kikují a osadníky, zejména kvůli pozemkům, jež byly kmeni Kikujů odebrány. Stále více se stupňovalo násilí vůči osadníkům. To rozdělilo kmen na dva tábory, a sice ty, kteří byli pro násilnou cestu a ty, kteří se proti ní vyhrazovali. Kenyatta byl proti násilnostem a když spory v roce 1952 vyústily k válce mezi hnutím Mau Mau a koloniální správou, Kenyatta na otázku, zdali by hnutí odsoudil, odpověděl „*Nechme Mau Mau zaniknout navždy*“. To vyvolalo velké pobouření mezi členy KAU a členové, pod výhružkou smrti donutili Kenyattu k neopakování těchto slov. Pod stále se stupňujícími násilnostmi v zemi, nařídil guvernér Sir Evelyn Baring v roce 1952 zatknout Kenyattu a dalších 150 významných členů, spojených s KAU nebo Mau Mau (Meredith 2006: 80–85).

Kenyatta byl obviněn za složení přísahy Mau Mau a z toho, že nebyl upřímný, když organizaci zavrhnul. Přesto to byl on, kdo se snažil o reformy demokratickou cestou. Byl to právě Kenyatta, kdo v roce 1952 před davy lidí prokrel Mau Mau. O rok později byl přes marné snahy svého obhájce Kenyatta odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu 7 let. Později se přišlo na to, že celý proces byl zmanipulován, vrchní soudní rada podplacen a svědectví křivě odpřisáhnuta. Obhájce Kenyatty nazval celý proces za nejslabší v dějinách Británie. Úmysl koloniální správy byl od počátku zřejmý, udělat z Kenyatty vyvrhele, aby nemohl vést obyvatelstvo Keni k nezávislosti. Tento úmysl se ale nezdařil. Rokem 1960 byl Londýnem odvolaný výjimečný stav v Keni, následovně byl propuštěn z vězení i Kenyatta, který dovedl Keňu k nezávislosti v roce 1963 a stal se jejím prvním prezidentem, kterého kdysi guvernér Baring nespravedlivě a úmyslně označil jako „*pána temnot a smrti*“ (Judd 1999: 358 – 365; Nálevka 2004: 140).

5.6 Formování státnosti

Počátek 60. let 20. století se v Keni nesl ve znamení dominance Afrického národního svazu Keni (KANU), jemuž předsedal Kenyatta. KANU vznikl díky spojení tří politicky významných stran KAU, kterou vedl Kenyatta, Strany

národní lidové konvence (NPCP) vedenou Thomasem Mboym a strany Hnutí za nezávislost Keni (KIM) s předsedajícím Oburu Odingou. Při prvních celonárodních volbách konaných v roce 1961 vyhrála KANU volby a následně utvořila koalici spolu s další stranou v Keni – Keňskou africkou demokratickou unií (KADU). V dalších volbách konaných v roce 1963 suverénně vyhrála KANU. Dne 12. prosince, roku 1963 Británie oficiálně deklarovala nezávislost Keni, jež se o rok později stala republikou, v čele s prezidentem, Kenyattou (Ženíšek 2008: 93–94).

Po vyhlášení nezávislosti v roce 1963 se Kenyatta opíral především o KANU a Kikuje a v roce 1964 nechal rozpustit opoziční KADU, přičemž většina členů v čele Danielem Moiem vstoupila do KANU. Období po vyhlášení nezávislosti je považováno za poměrně stabilní dobu spojenou s dobrým a klidným politickým vývojem. Byly zde i ovšem první politické problémy, zejména uvnitř KANU, kdy se levicově orientovaný Odinga odtrhl a založil vlastní stranu – Lidový svaz Keni (KPU). Následovaly vraždy vládních představitelů způsobené pravděpodobně stranickou konkurencí. V roce 1969 byl v Nairobi zastřelen Mboya, který byl jedním ze zakladatelů KANU a ministr vlády. Vražda Mboye spustila vlnu etnického násilí a narušila ideologii jednoty Keni, známou jako „*Harambee*“, ³¹ kterou zastával a zvěčnil na státní znak Kenyatta.

I přes zmiňované problémy Keňa v rukou Kenyatty prosperovala a patřila k stabilním africkým státům, jenž se stal vyhledávanou zemí světových investorů³². Kenyattovi se sice nepodařilo naplnit všechny cíle, které vycházely z konceptu Harambee, ale přesto stál u zrodu institucí, které se opíraly

³¹ Koncept Harambee představuje kolektivní úsilí „táhnout spolu“, i státní ideologii Keni. Prostupuje každodenní život Keňanů. Koncept reprezentuje myšlenky nezávislosti, vzájemné pomoci, nebo vzájemné sociální odpovědnosti. Harambee je navždy zvěčněno ve státním znaku Keni (Mbithi – Rasmusson 1977: 13).

³² Kenyattova vláda úzce spolupracovala se západními státy a společnostmi. Ty si tím pojišťovaly především to, aby se země nespřáhla se SSSR. Západní země jako byla Velká Británie, USA, Japonsko, Izrael spolupracovaly s Keňou v oblasti ekonomiky (rozvojové projekty) – byly budovány potravinářské a textilní továrny... Západní velmoci rovněž přispěly k otevření nových národních parků, což se kladně projevilo ve zvýšení cestovního ruchu, jež je jako ekonomické odvětví dodnes velmi důležité (Lacina 1987: 665–666).

o demokratickou ústavu. Tyto činy byly důvodem pro to, že do Keni byly vkládány větší naděje na udržení demokracie než u sousedních států, které díky dekolonizaci také získaly nezávislost. Přestože se v dalších letech začaly v Keni rýsovat znaky autoritarismu, kladla Keňa velký důraz na ústavnost. Respekt k ústavě můžeme vidět v roce 1978, kdy Kenyatta poklidně předal moc Moiovi, a to kvůli jeho špatnému zdravotnímu stavu (Klíma 2012: 370; Ženíšek 2008: 96–97).

5.7 Moiův režim v Keni a přechod k demokracii

V 60. a na začátku 70. let byla vláda v Keni pro africké země dobrým příkladem reálné demokracie. Bohužel v období od roku 1978 do 2002 řadíme Keňu mezi státy s autoritářskou vládou, přičemž nejproblematictější bylo desetiletí v rozmezí let 1982 až 1992. V roce 1978 se prezidentem Keni stal Daniel arap Moi, jehož vládu můžeme rozdělit do tří etap. První, která trvala od nástupu do roku 1982, je spojována s klidným vývojem a pokračováním Kenyattova odkazu v budování míru. Obyvatelé toto období vnímali velmi pozitivně, jelikož Moi učinil opatření, aby vláda a sféra obchodu nebyly ovládané kmenem Kikujů, jenž byl od vyhlášení nezávislosti nepriviligovanějším kmenem v zemi. Nicméně Kikujové byli později nahrazeni kmenem Kalenjin. Zde můžeme vidět to, že za každým významným politickým aktérem stojí určitý kmen, který ho podporuje a brání, což je vždy velký problém například v období voleb (Ženíšek 2006: 93; Ženíšek 2008: 97–98).

V létě 1982 změnilo Národní shromáždění ústavu a KANU, také upřednostňovaná Moiem, se stala jedinou legální stranou. Tím začalo druhé období vlády prezidenta Moie. Prezident začal dosazovat do vysokých funkcí své příbuzné a členy kmene Kalenjin, opozice byla z vládních sfér odstraněna. Na to konto vystoupili proti tomuto nepotismu a vládě jedné strany důstojníci letectva, kteří se pokusili v roce 1982 o puč. Ten nebyl úspěšný, Moi dal pučisty odsoudit k smrti a vládl autoritářsky až do roku 2002 (Klíma 2012: 456). Proč můžeme Moiovu vládu považovat jako autoritářskou lze shrnout do několika bodů. Základ

demokratické volby, kterým je tajné hlasování, bylo odstraněno, svoboda tisku a slova byla potlačena, odpůrci režimu byli uvězněni a docházelo i k nelidským praktikám typu mučení. Jako základní prvek režimu můžeme vidět rozsáhlý systém korupce, díky němuž klesla ekonomika. Místní obyvatelé se začínali bouřit, protože nezávislost země nebudovali pro tento režim. V zájmu zachování demokracie v Keni, na konci studené války pozastavily USA finanční pomoc a díky tomu byl Moi svolnějším při tvorbě vícestranického systému v zemi. Americké činy pomohly k tomu, aby Moi zvolnil režim, tím začalo období třetí a poslední v Moiově vládě. Mezi lety 1992 až 2002 se uskutečňovaly volby s přítomností ostatních stran, ale stále byla viditelná korupce a upravování volebních výsledků, což přispívalo k pokračování Moiova režimu. Důležitým mezníkem pro keňské dějiny se stal rok 2002, kdy se opozice dokázala sjednotit a porazit v parlamentních i prezidentských volbách přívržence KANU a prezidenta Moie. Novým prezidentem se stal lídr Národní duhové koalice (NARC) Mwai Kibaki, hlavní spojenec USA a obnovitel nového ekonomického růstu (Ženíšek 2008: 98–101).

Následovalo relativně klidné období. Keňa na přelomu století relativně prosperovala, nicméně nedokázala vyřešit problém s vyrovnáváním propastných sociálních rozdílů mezi skupinami obyvatel, což zvyšovalo zločinnost a etnické střety na venkově. Politická scéna byla prostoupená korupcí a klientelismem. Keňa byla od ostatních států odlišná v tom, že ač prostoupena mnoha kmeny, které mohly významně otřásat politickou sférou, neprojevovaly se kmenové separatistické snahy (Klíma 2012: 456; Library of Congress 2012: 4).

5.8 Politické problémy novodobé Keni

Keňa byla před rokem 2007 označována jako ztělesnění stabilního a prosperujícího státu na africkém kontinentě. Bohužel ale ani tato země nezůstala ušetřena sporů mezi početnými etnickými skupinami, které v obdobích krize – zejména v dobách voleb, přerůstají do otevřeného násilí. Tyto incidenty se odehrávaly již ke konci vlády J. Kenyatty a zejména za systému vlády jedné

strany autoritářského režimu D. A. Moie, kdy proti sobě tvrdě bojovali etničtí přívrženci různých kandidátů (Vařura 2008: 34).

Násilí mezi etnickými skupinami bylo vidět již v koloniální éře a následující dekolonizaci. Neprobíhalo mezi africkými kmeny, ale mezi bílými osadníky a domorodci, převážně kmenem Kikujů. Spory přerostly až do války³³ mezi hnutím Mau Mau a britskou koloniální správou. Počínaje vládou J. Kenyatty vůdci vždy upřednostňovaly různé kmeny – Kenyatta podporoval nejvíce kmen Kikujů, ale i kmen Meru a Embu. D. A. Moi významně upřednostňoval zprvu Kikuje, poté Kalenjiny. Kibaky se těší podpory Kikujů a jeho oponent Rail Odinga je stoupencem kmene Luů. Na soudobém politickém systému Keni a s tím i spojeným násilím se nejvíce projevuje již dříve zmíněný politický tribalismus, tzn., že hlavní politické strany si zajišťují podporu četnými významnými kmeny (Růžičková 2010).

5.8.1 Volby 2007 a násilí

Povolební násilí v roce 2007 není považováno za přímý následek dekolonizace, ale přesto má s dekolonizací společné některé znaky. Ty se téměř vždy projevují soupeřením několika skupin. Za dob dekolonizace to byly problémy a střety mezi početnou skupinou bílých osadníků a koloniální nadvládou s místními kmeny. Postupem času, v érách prezidentů Kenyatty a Moie můžeme nadále sledovat mezietnické střety mezi významnými keňskými kmeny. Jak již bylo řečeno, v dnešní době propuknou nepokoje a střety téměř vždy v období voleb.

V prezidentských volbách v roce 2007 proti sobě stáli dva představitelé významných etnických skupin v Keni – Kibaki jako zástupce Kikujů a R. Odinga, podporovaný kmenem Luo. Stále ještě současný prezident Kibaki zvítězil těsně nad opozičním kandidátem. Podle opozice, zahraničních

³³ O. Volenec ve svých skriptech *Ohniska napětí a konflikty v Africe*, označil dění v Keni – povstání Mau Mau jako válku, která byla druhým válečným konfliktem na území Afriky, který se odehrál v době od konce druhé světové války. Tahle válka mezi Mau Mau a britskou koloniální správou trvala (resp. její nejhorší období) od roku 1952–1956 (Volenec 2004: 12).

pozorovatelů a veřejnosti však byly volby zmanipulované. Ihned poté se v zemi zvedly vlny odporu, demonstrace a násilí (OSN 2008).

Kandidát opozice Odinga vyzval veřejnost k protestním akcím a požadoval vypsání nových voleb. Od této chvíle se situace vymkla kontrole, především v okolí chudinských čtvrtí Nairobi, kde proti sobě povstali podporovatelé prezidentů a již tradičně znesvářená etnika Kikujové a Luové (Kalenjinové). Docházelo k vraždění členů mezi etniky, vypalování domů, násilnostem, rabování, znásilňování žen aj. Během konfliktu bylo zabito více než tisíc lidí a dalších nejméně půl milionu obyvatel Keni bylo konfliktem postiženo, přičemž u většiny z nich následoval exodus z domovů. Lidem, nejvíce z řad civilního obyvatelstva, chyběly základní potřeby pro život – potraviny, voda a zdravotní péče (The Crisis in Kenya 2012; OSN 2008).

Vzhledem k tomu, že původní příčiny byly jasně politického charakteru, sled dalších událostí vedl k větším a větším etnickým nesnášenlivostem. Generální tajemník OSN Ban Ki-moon upozornil na nebezpečný vývoj v Keni a zahájil spolu s bývalým generálním tajemníkem Kofi Ananem mezinárodní diplomacii zaměřenou proti spirále násilí. Tito představitelé i mezinárodní organizace naléhali na obě bojující strany, aby došlo k okamžitému zastavení násilí. Do Keni byly ihned vyslány mezinárodní organizace zajišťující humanitární pomoc a zdravotnickou péči. Jmenujme například UNICEF, WHO či Červený kříž. Také byl vyslán zástupce zvláštního poradce pro předcházení genocidě, aby monitoroval situaci a zabránil takovým činům, které proběhly například ve Rwandě v roce 1994. Násilné protesty trvaly téměř až do března následujícího roku a i poté bylo možné sledovat mírné záchvěvy násilí (OSN 2008).

Díky diplomacii OSN a dalším mezinárodním organizacím se podařilo dosáhnout dohody, která měla ukončit politickou krizi v zemi. Dohoda spočívala v rozdělení moci mezi prezidenta Kibakiho a opozičního kandidáta Odingu. Základ dohody tvořily nové dodatky k ústavě, které zřizovaly funkci premiéra, která byla ihned nabídnuta Odingovi. Tímto se původní prezidentský systém

v Keni změnil na poloprezidentský. Zde můžeme sledovat významný posun v dějinách jedné z afrických zemí. Keňa díky vnějším faktorům, přešla ve svém vývoji od násilných protestů směrem k diplomacii (Ženíšek 2008: 102–103). Od této doby vyvíjí mezinárodní společenství neustálý tlak na představitele země, aby se již nikdy neopakovaly násilnosti, ke kterým došlo při volbách v roce 2007. Keňa stále zůstává monitorována mezinárodními organizacemi, aby se případně ihned zakročilo vůči možným problémům (The Crisis in Kenya 2012).

5.8.2 Volby 2013

Do této bakalářské práce si ještě dovoluji zařadit krátkou kapitolu věnovanou volbám v roce 2013, protože chci poukázat na nejaktuálnější vývoj v zemi. Myslím, že je vhodné kapitolu zařadit, abychom mohli sledovat posun od krutých násilností k již menším volebním sporům.

Dekolonizaci Keni nemůžeme upřít to, že této zemi dala vzniknout etnickým sporům, které v roce 2013 přerostly do etnické „virtuální“ války. V Keni po letošních prezidentských volbách vypukla virtuální válka namísto obávaného krveprolití. Válka proběhla na internetu mezi již tradičními stoupenci prezidentských kandidátů. Vláda Keni se tento rok pojistila proti tomu, aby virtuální násilí nepřerostlo do reálného tím, že za urážky a slovní násilí na internetu rozdává vysoké pokuty a dokonce i tresty v podobě odejmutí svobody. Kandidáty pro letošní volby byli dosavadní premiér R. Odinga (Luo, Kalenjin) a syn prvního prezidenta Keni Uhuru Kenyatta (Kikuju). Do doposud zjištěných informací volby vyhrál Kenyatta ml. s 50,07 % hlasy. Pro výhru v prvním kole bylo třeba získat 50 % hlasů. Ihned po zveřejnění volebních výsledků byly vzneseny protesty, protože se často hroutil elektronický systém sčítání hlasů a v této době mohlo dojít k falšování hlasů. Rovněž mnoho hlasů bylo neplatných. Nutno zmínit, že Kenyatta nemá v zemi takovou dobrou pověst jako jeho otec. Kenyatta ml. je považován za velmi kontroverzní osobnost, protože byl u Mezinárodního trestního soudu obžalován za zločiny proti lidskosti z doby etnického násilí po volbách v roce 2007 (ČT 24 2013; BBC 2013).

Volby v roce 2013 si doposud vyžádaly 13 obětí, což je výrazně méně než v předchozích letech. Další dění bude z politologického hlediska jistě stát za pozornost a do budoucna bude velmi zajímavé monitorovat situaci v bývalé perle britského impéria – Keni.

5.9 Keňa v mezinárodních organizacích

Závěrečnou kapitolu úmyslně věnuji Keni v mezinárodních organizacích, protože navzdory dekolonizaci si Keňa vytvářela dobré partnerské styky s Británií a ostatními státy skrze mezinárodní organizace.

Od roku 1963, kdy Británie udělila nezávislost Keni a prvním prezidentem se stal J. Kenyatta, je možné sledovat přátelské vztahy se Západem – Británií a Spojenými státy americkými. Británie se uplatnila při formování nezávislého politického systému takovým způsobem, že pomáhala do většinového politického systému dosazovat černé obyvatelstvo, namísto původních bílých osadníků. Keňa pomoc Británii oplácela zejména možnostmi poskytnout zázemí pro vojenský výcvik britských jednotek. Dobré vztahy se Západem nadále trvaly i v období vlády prezidenta Moie, který podporoval americkou přítomnost v Indickém oceánu v boji proti islámskému terorismu. Od této doby se vytvořily úzké zahraniční vztahy se Spojenými státy americkými. Keni nelze upřít, že část své diplomacie převzala od Britů. To je vidět při monitorování situace ve 20. století, kdy Keňa v blízkém regionu zprostředkovává diplomatické rozhovory například při debatách ohledně ukončení občanské války v jižním Súdánu. Dále od roku 2007 je významným aktérem v budování důvěry mezi svým státem, Ugandou a Tanzánií, kde je důvěra posilována v obchodní a ekonomické oblasti (Library of Congress – Kenya 2007: 19).

I přes proces dekolonizace můžeme přistoupením Keni do Commonwealthu v roce 1963 sledovat kladný vztah s Británií, a to ve všech směrech. Například do Her Commonwealthu je Keňa zahrnuta dokonce již od roku 1954 a do současnosti v těchto hrách vyhrála přes 162 medailí. Budováním

důvěry díky sportu se Británie snaží udržovat dobré vztahy se členy Commonwealthu, kteří kdysi byli jejími koloniemi. Commonwealth realizuje v Keni různé projekty, které mají za úkol pomoc zemi nebo jejím obyvatelům. Za zmínku stojí „*Projekt na posílení řízení dluhů*“ z roku 2008, jenž měl pomoci při vyrovnávání se s dluhy. Další projekty se týkaly například pomoci v zemědělství nebo zavedení pozice „*Mediálního experta*“, který měl poskytovat poradenství v oblasti médií při volbách (Commonwealth Network 2013).

Keňa je nejen členkou Commonwealthu, ale i mnoha dalších mezinárodních organizací zaměřených primárně na africký kontinent. Následující výčet organizací svědčí o aktivním zájmu angažovat se a podílet se na kooperaci s jinými státy. Keňa je členem těchto regionálních organizací: Skupina zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku (ACP); Africká unie (AU); Společný trh pro východní a jižní Afriku (COMESA); Východoafrické společenství (EAC). Patří také do mezinárodních organizací, a to Hnutí nezúčastněných zemí; Organizace spojených národů (OSN); Světová obchodní organizace (WTO) ³⁴ (Commonwealth Yearbook – Kenya 2012: 5–6).

Členství v organizacích je pro Keňu velmi důležité a má vliv na oblast ekonomickou, politickou, nebo sociokulturní. Aktivním členstvím si Keňa vytváří dobré podmínky pro kooperaci se světově důležitými státy, které jí mohou být v budoucnu oporou např. v rozvojové pomoci. Je zajímavé pozorovat, že po problémech, které se odehrály v době dekolonizace a ve 20. století, má Keňa výborné vztahy se svým „*životadárce*“ Velkou Británií.

³⁴ Ve výčtu byly zmíněny pouze některé důležité organizace. Keňa je samozřejmě členem i mnoha dalších. Další přehled je dostupný na <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Kenya.pdf>, (20. 2. 2013).

6. Závěr

Cílem předkládané bakalářské práce bylo představit specifika keňské dekolonizace a ukázat její důsledky na novodobé dění v historii, které je v práci vymezeno obdobím po získání nezávislosti tj. rokem 1963, až do současnosti. Jako ústřední tezi jsem si stanovila potvrdit, že proces dekolonizace negativně ovlivnil „nezávislou“ Keňu. Jak zaznělo v úvodu, Keňu jsem zvolila pro bohatou koloniální minulost, kterou získala především díky Velké Británii. Dále byla vybrána pro výhodné geografické umístění a s tím spojené dobré zemědělské podmínky. Abych mohla zodpovědět na ústřední otázku, bylo důležité v obecné teoretické rovině představit kolonialismus a dekolonizaci a následovně tato témata vztáhnout k Velké Británii a nadále ke Keni.

Jak už bylo zmíněno, obecná část se dělí na dvě stěžejní kapitoly, které pojednávají o kolonialismu a dekolonizaci. První z nich, kapitola o kolonialismu, definuje pojem kolonialismus a ten následovně dělí do tří typů – raného, vrcholného a tzv. imperialismu bez kolonialismu. Po úvodu do problematiky kolonialismu se práce již blíže zaměřuje na konkrétního kolonizátora, a to Velkou Británii. Británie po celou dobu kolonizací ospravedlňovala své činy frází „*břímě bílého muže*“, o kterou se zasloužil velikán britského literárního světa R. Kipling. Toto motto se stalo jakýmsi motorem v cestách za dobýváním světa. Británie velice toužila po moci a dobýváním nových míst, což vedlo k tomu, že se na počátku 19. století stala světovým hegemonem v oblasti imperialismu. Zde je na místě říct, že Británie si v tuto dobu mohla dovolit stát se světovým hegemonem, k čemuž jí pomohlo hlavně 18. století a s ním spojená průmyslová revoluce, ve které Británie vynikala a právem se mohla pyšnit přívlastkem „*dílna a mozek světa*“. Británie díky svým možnostem podnikala rozsáhlé cesty napříč zeměkouli a spolu s ostatními mocnostmi té doby si začala „dělit“ svět. Největší dělení se strhlo v 19. století a nazývá se bojem o Afriku. Velká rivalita a touha po moci na evropském kontinentě byly tím, co způsobilo „*urputné dostihy*“ v Africe. Boj o rozdělení Afriky stvrdila Berlínská konference. Britové mezi lety 1880 až 1902 dosáhli impozantních zisků a stali se správci více než 20 afrických

území. To slouží jako důkaz toho, že díky spojení umu a využití důležitých faktorů se Velká Británie stala právem královnou světa.

Následující kapitola o dekolonizaci nás již blíže směřuje k cíli práce, byť je také obecným deskriptivním popisem dekolonizačních témat. V úvodu kapitoly je vysvětlen pojem dekolonizace, který je ukotven i v Chartě OSN, kde vychází z principu rovnoprávnosti a sebeurčení národů. Stěžejním bodem této kapitoly je krize britského imperialismu v Africe v polovině 20. století. Zde se dozvídáme, že pro Británii, jež za sebou měla druhou světovou válku, bylo velmi nákladné udržovat kolonie, a to všechno ještě bylo ztrpčené postupným nacionalistickým bojem v britských koloniích. Británie se proto rozhodla z kolonií postupně odcházet. Ve většině kolonií se Británie snažila o klidný odchod, nicméně to byla právě Keňa, která byla výjimkou v poklidné dekolonizaci. Jak již bylo zmíněno, území Keni bylo pro Brity enormně výhodné, především z důvodu její zemědělsky úrodné půdy. Zdejší neshody, které byly spojené se záběrem půdy místních domorodců, se vlekly již od počátku 20. století. Bylo zřejmé, že spor někdy vypukne, ale nikdo neočekával, že bude takto silný.

Případová studie Keni je nejdůležitější část celé bakalářské práce. Její kratší úvodní část popisuje především historická fakta, ve vztahu Británie vs. Keňa se zaměřením na britský zábor Keni. Následující kapitola o ekonomických aktivitách potvrzuje důvod pro výběr Keni, stanovený v úvodu práce a s tím spojené nadcházející problémy. Při psaní práce jsem zjistila, že ekonomické aktivity ze strany Britů byly jedním z podnětů pro dekolonizaci v Keni. Místní obyvatelé sice byli hnáni celoafričským dekolonizačním procesem, ale ekonomické aktivity a s tím spojený záběr půdy a pozemků, utlačování a nesvéprávnost domorodého obyvatelstva, byly tím, co bylo hlavní hybnou pákou v celém procesu.

Následující část práce se zabývala výhradně dekolonizačním procesem a s tím spojenými problémy, které se následovně objevily. Shrňme na tomto místě

odpovědi na otázky položené v úvodu práce a to ve vztahu k ústřední tezi předkládané práce.

Dekolonizační vlna v Keni začala nespokojeností domorodých občanů, kteří se nemohli smířit s přítomností Britů, protože jim zabavili nejúrodnější půdu, zbavili je mnoha práv a nejednali s nimi jako se sobě rovnými. Odezva od domorodců na sebe nenechala čekat. S prvním negativním projevem dekolonizace se setkáváme v podobě hnutí Mau Mau, které s sebou přineslo vlnu násilí jak původně na osadnících, tak druhotně na domorodcích, v podobě koncentračních táborů a uvěznění 80 000 Keňanů. Po těchto incidentech se Británie snažila předat Keňu do rukou místních. Následovalo relativně klidné období vlády Kenyatty, které ale provázela trýznivý fakt, jenž Keňu sužuje dodnes. Již v době dekolonizace se totiž v Keni vytvářely vlivné kmenové skupiny (Mau Mau – Kikujové), jež během a po procesu dekolonizace úzce souvisely s aktuálním děním v zemi. Hovoříme o tzv. upřednostňování jedné strany u moci. První prezident stavil do popředí věrné a statečné Kikuje, na které národ ke konci volebního období Kenyatty nahlížel s pohrdáním.

Dekolonizace je obecně spojena s tím, že jako jistý „*podekolonizační projev*“ se v zemi projevuje nestabilita a silní jedinci se dostávají k moci. V Keni tato situace nastala v období vlády prezidenta Moie, který vládl v zemi autoritářsky a opět upřednostňoval jednu skupinu, kmen Kalenjin, který dosazoval do vlády. Začala vláda jedné strany doprovázená velkou korupcí. Toto dění odstartovalo v zemi etnické spory a sociální propady mezi skupinami obyvatelstva, spojené s narůstající kriminalitou.

Zde vidíme, že etnické rozdíly a násilí, zrozené za doby končící dekolonizace je přítomné v zemi dodnes. S tím jsme se seznámili v kapitolách, týkajících se voleb v roce 2007. U voleb zejména v roce 2007 bylo přítomno velké etnické násilí, protože každý kandidát byl podporován významnými kmeny. V roce 2007 násilí dokonce přerostlo do takové situace, že dění v zemi musela začít monitorovat OSN, která se obávala možné genocidy. V roce 2013 je násilí zatím „*pouze*“ virtuální.

Dosavadní výčet představil „*negativní*“ dopady na novodobé dění v zemi. Ale je dekolonizace v Keni spojována pouze se zápornými událostmi? V průběhu práce jsme se mohli přesvědčit o tom, že i přes proces dekolonizace, udržuje Keňa stále blízké styky s Velkou Británií v rámci mezinárodních organizací. Velká Británie byla důležitým spojencem Keni již při formování státnosti v roce 1963. Tehdy jí pomáhala tím, že dosazovala do politického systému černé obyvatelstvo. Takovéto „*budování důvěry*“ ji Keňa oplácela možnou přítomností britských vojenských posádek v zemi. Je třeba říct, že Keňa udržuje přátelské styky i s ostatními státy Západu, např. s USA.

Další pozitivum se týká ekonomické situace. Díky této práci jsme se mohli dozvědět, že Keňa je na rozdíl od ostatních východoafrických zemí relativně hospodářsky aktivní a má rozvinutý turistický průmysl.

Dovolte mi, abych závěrečným shrnutím stručně uzavřela celou práci. Potvrdit tezi, že dekolonizace měla negativní vliv na Keňu, je sporné. V průběhu práce jsme narazili na několik významných negativních faktorů dekolonizace – hnutí Mau Mau, autoritářský režim prezidenta Moi nebo etnické povolební násilnosti ve 21. století. Ale byla zde i pozitiva, která nelze přehlížet. Dobré vztahy, vliv a dohled Západu a mezinárodních organizací, nenechalo Keňu dospět ke genocidám a občanským válkám, které byly pro dekolonizované země typické. Díky tomu je možné, aby země byla turisticky aktivní, což jí umožňuje alespoň minimální hospodářský růst (v porovnání s ostatními východoafrickými zeměmi).

Souhrnně řečeno, proces dekolonizace přinesl Keni negativa i pozitiva. Na základě této práce zastávám názor, že stanovená teze, která zní: „Ústřední tezí je potvrdit, že proces dekolonizace měl negativní vliv na Keňu“, je spíše potvrzena, i přes to, že nelze přehlížet některé pozitivní dopady. Bude nadále velice zajímavé sledovat, jak se dění v zemi bude vyvíjet v budoucnu. Přeji Keni, aby nastal den, který vnese do země svěží vítr plný živoucích nadějí pro vytvoření klidného a úspěšného státu.

7. Zdroje

7.1 Literatura

Basic Facts about the United Nations (2011). *United Nations Department of Public Information* (New York).

Berman, B. J. (1991). Nationalism, Ethnicity, and Modernity: The Paradox of Mau Mau. *Canadian Journal of African Studies*, Vol. 25, No. 2, s. 181–206.

Cesar, J. (1985). *Ideologie britského imperialismu*. (Praha: Československá akademie věd)

Costinot, A. – Donaldson, D. (2012). Ricardo's Theory of Comparative Advantage: Old Idea, New Evidence. *American Economic Review*, Vol. 102, No. 3, s. 453–458.

Drulák, P. (2008). *Jak zkoumat politiku* (Praha: Portál).

Ferro, M. (2007). *Dějiny kolonizací: od dobývání po nezávislost 13. - 20. století* (Praha: NLN).

Gordon D. F. (1981). Decolonization and Development in Kenya and Zimbabwe: A Comparative Analysis. *A Journal of Opinion*, Vol. 11, No. 3/4, s. 36–40.

Hendl J. (2008). *Kvalitativní výzkum* (Praha: Portál).

Hofmeyr A. L. (1994). *Překročit násilí* (Brno: Cesta).

Iliffe, J. (2001). *Afrika a Afričané. Dějiny kontinentu* (Praha: Vyšehrad).

Johnston H. H. (2011). *A History of the Colonization of Africa by Alien Races* (Cambridge: Cambridge University Press).

Judd, D. (1999). *Vzestup a pád britského impéria* (Praha: BB art).

Kennedy, P. M. (1987). *Vzestup a pád velmocí* (New York: Random House).

Klíma, J. (2012). *Dějiny Afriky* (Praha: Nakladatelství Lidové Noviny).

- Lacina, K. a kol. (1987). *Nejnovější dějiny Afriky* (Praha: Svoboda).
- Mbithi F. M – Rasmusson R. (1977). *Self Reliance in Kenya – The Concept of Harambee* (Uppsala: Bohuslänningens AB).
- Meredith, M. (2006). *The State of Africa* (London: Free Press).
- Mwakikagile, G. (2007). *Kenya: Identity of a nation* (Pretoria: New Africa Press).
- Mwangi, E. (2010). The Incomplete Rebellion: Mau Mau Movement in the 21. st Century Kenyan Popular Culture. *Africa Today*, Vol. 57, No. 2, s. 87–113.
- Nálevka, V. (2004). *Čas soumraku* (Praha: Triton).
- Nissimi, H. (2006). Mau Mau and the decolonization of Kenya. *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 8, No. 3., s.1–35.
- Ogot, B. A. (2005). Britain's Gulag. *Journal of African History*, No. 46., s. 493–505.
- Piknerová, L. (2012). Od Pax Britannica k dekolonizaci. In: Hlaváček P. a kol., *Zahraniční politika a strategie ve 20. století* (Brno: Václav Klemm), s. 70–92.
- Reid, R. J. (2011). *Dějiny moderní Afriky* (Praha: Grada).
- Roberts, J. M. (2000). *Mocné říše Evropy* (Praha: Knižní klub).
- Romancov, M. (2008). Commonwealth – vznik a vývoj. In: Šanc D. – Ženíšek M. a kol., *Commonwealth, z perspektivy politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk).
- Stamberger, W. (1963). *Dějiny kolonialismu* (Praha: Orbis).
- Throup, D. W. (1985). The origins of Mau Mau. *African Affairs* 84 (336), s. 399–433.
- Vařura, V. (2008). Ohniska napětí a příčiny ozbrojených konfliktů v Keni. *Mezinárodní politika* 32 (2), s. 34–36.

Waisová, Š. a kol. (2007). *Atlas mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Wasson, E. (2010). *Dějiny moderní Británie* (Praha: Grada).

Ženíšek, M. (2006). *Přechody k demokracii v teorii a praxi* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Ženíšek, M. (2008). Politický systém Keni. In: Šanc D. – Ženíšek M. a kol., *Commonwealth, z perspektivy politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk).

7.2 Prameny

BBC (2013). *Kenya election: Uhuru Kenyatta wins presidency* (<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21723488>, 15. 3. 2013).

Boddy–Evans, A. (2013). *The Scramble for Africa: The Helgoland Treaty*. African History (<http://africanhistory.about.com/cs/eracolonialism/a/Heligoland.htm>, 10. 3. 2013).

CIA (2013). *The World Factbook: Kenya* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ke.html>, 10. 3. 2013).

CIA (2013). *The World Factbook: Liberia* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/li.html>, 15. 3. 2013).

ČT 24 (2013). *Prezidentské volby v Keni: Vicepremiér Kenyatta těsně porazil premiéra Odingu* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/218188-prezidentske-volby-v-keni-vicepremier-kenyatta-tesne-porazil-premiera-odingu/>, 20. 3. 2013).

Darwin, J. (2011). *Britain, the Commonwealth and the End of Empire*. *BBC History*. 3. 3. 2011 (http://www.bbc.co.uk/history/british/modern/endofempire_overview_01.shtml, 23. 2. 2013).

Espace Français (2012). *Auters français: François Marie Arouet, dit Voltaire* (<http://www.espacefrancais.com/voltaire/>, 14. 3. 2013).

Fordham University (1997). *Rudyard Kipling: The White Man's Burden 1899* (<http://www.fordham.edu/halsall/mod/kipling.asp>, 23. 2. 2013).

Foreign Policy (2012). *Failed State Index* (http://www.foreignpolicy.com/failed_states_index_2012_interactive, 14. 3. 2013).

German History in Documents and Images (nedatováno). *Anglo-German Treaty* (http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/eng/606_Anglo-German%20Treaty_110.pdf, 7. 3. 2012), s. 1–6.

Government of Canada (2010). *The Statute of Westminster, 1931* (<http://www.pco-bcp.gc.ca/aia/index.asp?lang=eng&page=hist&sub=westminster&doc=westminster-eng.htm>, 15. 3. 2013).

Human Development Report (2008). *Human and income poverty: developing countries* (http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_Table_3.pdf, 14. 3. 2013).

ICRtoP (2012). *The Crisis in Kenya* (<http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-kenya?format=pdf>, 20. 3. 2013) s. 1–7.

Klíma, J. (2003). *Dekolonizace a problémy třetího světa*. Fakulta humanitních studií (<http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS012.pdf>, 15. 2. 2013).

Library of Congress (2007). *Country Profile: Kenya* (<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Kenya.pdf>, 12. 3. 2013.), s. 1–24.

MZV ČR (2012). *Keňa* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/kena/index.html, 12. 3. 2013).

NAACP (2013). *NAACP History: W.E.B. Dubois* (<http://www.naacp.org/pages/naacp-history-w.e.b.-dubois>, 14. 3. 2013).

OSN (2008). *Keňa: Zastavme spirálu násilí* (<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1371>, 20. 3. 2013).

Parliament of the Republic of Kenya (2011). *The Constitution of Kenya* (http://www.parliament.go.ke/index.php?option=com_content&view=article&id=83&Itemid=79, 25. 2. 2013).

Růžičková, P. (2010). *Současné konflikty v subsaharské Africe*. Válka (http://www.valka.cz/clanek_13828.html, 20. 3. 2013).

Stanford Encyclopedia of Philosophy (2010). *Négritude* (<http://plato.stanford.edu/entries/negritude/>, 20. 3. 2013).

State House Kenya (2012). *Kenya in brief* (<http://www.statehousekenya.go.ke/>, 10. 3. 2013).

UN (2011). *World population Prospects* (<http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/population.htm>, 10.3. 2013).

UNDP (2012). *International Human Development Indicators* (<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/103106.html#top>, 10. 3. 2013).

UNHCR (1998). *Kenya: The Kamba Tribe* (<http://www.unhcr.org/refworld/topic,4565c22544,45744f482,3ae6ad3a0,0,IRBC,,KEN.html>, 25. 2. 2013).

8. Resumé

This bachelor's thesis focuses on decolonization of the British East Africa and its problems connected with this process. Decolonization of the states of the former-imperial powers belongs to the most important sphere of the modern history. The problematic associated with decolonization's events has been plentifully discussed among researchers. During the 20th century, the waves of the decolonization run through the world and the colonies of the world's power – Great Britain – they started to desperate for freedom and independence.

The aim of the bachelor's thesis is to introduce the specifics of the Kenya's decolonization and to show consequences of the decolonization which impressed modern events after the declaring an independence in 1963. The key aim is to confirm that the decolonization had negative impact on events in Kenya. The bachelor's thesis is divided into two main parts – general part and case study, which are branched into chapters and subchapters.

The general part works with the concept of colonialism and decolonization. In this part there are described historical events and terms like World Expansion of British Imperialism, The Scramble for Africa, White Man's Burden, political perception of decolonization, fights for independence etc.

The part of case study is pointed at the East Africa, especially Kenya. Case study is divided into two main chapters. The first chapter describes historical events in Kenya such as occupation from Great Britain, Profit of “The Pearl of East Africa”. The second chapter is fundamental part, because it's focused on the process of decolonization of the important British colony Kenya. Kenya's route to independence was very similar to other countries in Africa in that time – firstly strong liberation fights occurred, and then the political stability under J. Kenyatta came which was followed by long period of the political instability under Moi's regime. At the end, the thesis works with modern history of Kenya and its problems – like President's Elections in 2007 and 2013.

The conclusion sums up findings which were gained in individual parts of the thesis. It is briefly dealt with knowledge of the basic effects of the decolonization on Kenya in Kenya's postcolonial development and in the present.